

ДОСВІД ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У РЕГІОНАХ: АНАЛІЗ ПРАКТИК

Аналітична
записка

Приклади заходів
підтримки внутрішньо
переміщених осіб у
громадах

Олена Луньова,
Марія Красненко,
Наталія Юрлова

Вересень
2026

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Погляди, висловлені в цій публікації,
є відповідальністю авторського колективу
й можуть не збігатися з офіційною
політикою Ради Європи.
Усі запити щодо цієї публікації належить
адресувати до Проєкту Ради Європи
«Полегшення доступу до прав людини й
основних послуг для внутрішньо переміщених
осіб та осіб, що повертаються в Україну» на
адресу: Internally.Displaced.Persons@coe.int

В аналітичній записці досліджені підходи
громад до формування та реалізації місцевих
цільових програм підтримки ВПО та
механізми врахування потреб ВПО. Авторками
виокремлені практики, які можуть бути
використані для посилення державної та
місцевої політик у сфері
внутрішнього переміщення.

Дослідження ініційовано Міністерством
соціальної політики, сім'ї та єдності України і
проведено за підтримки проєкту Ради Європи
«Полегшення доступу до прав людини й
основних послуг для внутрішньо переміщених
осіб та осіб, що повертаються в Україну» в
травні-серпні 2026 року.

Авторський колектив:

Олена Луньова
Марія Красненко
Наталія Юрлова

Обкладинка:

Фото з Воркшопу
для органів місцевого самоврядування
«Місцеві програми підтримки ВПО:
кращі практики»,
Київ, 4-5 червня 2026 року

© Рада Європи, 2026
Електронна версія

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	6
МЕТОДОЛОГІЯ	7
1. Аналіз практик забезпечення потреб ВПО за допомогою інструментів місцевих цільових програм	10
1.1. Загальна характеристика МЦП та окремих програм комплексної підтримки ВПО	10
1.2. Опис категорії ВПО в МЦП, перелік потреб	15
1.3. Ключові заходи підтримки ВПО	21
1.4. Фінансування програм і заходів, спрямованих на задоволення потреб ВПО	34
1.5. Звіти про виконання МЦП	36
1.6. Доступність інформації про програми, спрямовані на ВПО	38
2. Аналіз місцевих цільових програм у громадах, які працюють в умовах вимушеного переміщення (релокації)	42
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	49

Відповідно до Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року¹, сприяння адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у приймаючі громади через підтримку цих громад, посилення їхньої самостійності, а також адресну підтримку ВПО є однією з концептуальних і довготривалих цілей державної політики.

Ключовою передумовою реалізації цієї цілі є системне врахування потреб та інтересів ВПО у стратегічному, бюджетному та інвестиційному плануванні громад. Внутрішньо переміщені особи мають розглядатися не як тимчасове навантаження, а як фактор розвитку територій, що впливає на програмування житлової політики, соціальної інфраструктури, мережі послуг, транспорту та місцевого ринку праці. Врахування інтересів і потреб ВПО в стратегічних документах розвитку громад/регіонів має створити основу для прогнозованих і обґрунтованих управлінських рішень.

Місцеві цільові програми (МЦП) є одним із інструментів впровадження державної політики у сфері внутрішнього переміщення. Саме в МЦП формуються заходи підтримки, що може надати громада, в якій проживає ВПО. Існують різні підходи до підготовки МЦП і напрацювання заходів підтримки ВПО в них. Деякі громади ухвалюють окремі програми комплексної підтримки ВПО; інші – враховують категорію ВПО в програмах загального спрямування або передбачають, що заходи в таких програмах поширюватимуться й на ВПО як на жителів громади.

За даними обласних та Київської міської військових адміністрацій, відображеними в Спеціальній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини², на території України діє 1 375 МЦП з підтримки ВПО. З них 25 – це комплексні програми, що діють на рівні областей та міста Києва. На рівні громад та районів діє 1 350 МЦП. Серед них 683 (51 %) – це спеціальні програми, розроблені з метою інтеграції та підтримки ВПО, а 667 (49 %) – це загальні цільові програми (наприклад, програми соціальної підтримки), дія яких поширюється на все населення громади або району, але які містять згадки та заходи, спрямовані на задоволення потреб ВПО.

1. Розпорядження КМУ від 10 червня 2026 р. № 598-р «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026-2028 роках», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/598-2026-%D1%80#Text>

2. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Місцеві програми підтримки ВПО: аналіз ефективності та перспективи», березень 2026 р. URL: <https://surl.li/jacsbu>

Спеціальні МЦП можуть стосуватися різних заходів підтримки ВПО (освітні послуги, медичне забезпечення, соціальний захист тощо), а можуть мати вузький фокус (наприклад, програма, спрямована на забезпечення житлових потреб ВПО). На території деяких громад одночасно можуть діяти декілька спеціальних і оновлених відповідно до потреб ВПО загальних програм. Водночас існують громади, де взагалі відсутні будь-які як спеціалізовані, так і загальні МЦП, в яких згадуються ВПО, – чи то в блоці опису проблематики, чи серед заходів³. Такі явища посилюють регіональний дисбаланс у ресурсах, спрямованих на задоволення потреб ВПО.

Актуальним є питання збору, узагальнення та оцінки заходів підтримки ВПО в різних громадах задля формування переліку успішних практик.

Ця аналітична записка спрямована на дослідження підходів громад до формування та реалізації місцевих цільових програм підтримки ВПО, аналіз наявних механізмів врахування потреб ВПО, а також на виокремлення практик, які можуть бути використані для посилення державної та місцевої політик у сфері внутрішнього переміщення.

Проведення аналізу ініційовано Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України за підтримки проєкту Ради Європи **«Полегшення доступу до прав людини й основних послуг для внутрішньо переміщених осіб та осіб, що повертаються в Україну»**. Аналіз був складовою підготовки Методичних рекомендацій з розроблення та моніторингу реалізації регіональних та місцевих програм, які передбачають заходи підтримки внутрішньо переміщених осіб, затверджених Наказом Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України від 25.08.2026 № 289⁴. Підходи та проміжні результати аналізу апробовано під час воркшопу для органів місцевого самоврядування «Місцеві програми підтримки ВПО: кращі практики», який Міністерство спільно з проєктом Ради Європи провело 4-5 червня 2026 року в Києві⁵.

3. <https://pokrovska-gromada.gov.ua/docs/2179129/>

4. Наказ Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України від 25.08.2026 № 289 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення та моніторингу реалізації регіональних та місцевих програм, які передбачають заходи підтримки внутрішньо переміщених осіб», URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/regulatory-framework-457>

5. <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-council-of-europe-supports-the-development-of-recommendations-on-local-support-programmes-for-displaced-people>

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВА – військова адміністрація

ВПО – внутрішньо переміщені особи

МЦП – місцева цільова програма

ОВА – обласна військова адміністрація

ОМС – орган місцевого самоврядування

ТОТ – тимчасово окупована територія

Метою аналітичної записки є аналіз та виокремлення заходів підтримки ВПО в місцевих цільових програмах по всій території України з урахуванням чисельності населення громад, кількості ВПО в них, а також з огляду на досвід громад, які здійснюють діяльність в умовах переміщення (релокації) (далі – релоковані громади).

Для досягнення мети були визначені наступні завдання:

- 1) добрати МЦП з урахуванням чисельності населення громад, кількості ВПО в них, а також у релокованих громадах;
- 2) проаналізувати зміст програм і звітів за результатами їхньої реалізації;
- 3) сформулювати перелік й опис заходів, які мають позитивний ефект на забезпечення прав ВПО в громадах.

Джерелами інформації для підготовки аналітичної записки були:

- перелік програм, оприлюднений у Спеціальній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Місцеві програми підтримки ВПО: аналіз ефективності та перспективи»⁶;
- відповіді ОВА щодо МЦП на запити Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України;
- офіційні сторінки / сайти органів влади;
- відповіді на запити щодо інформації.

Серед загального переліку з 1 350 МЦП, які діють на рівні громад, було вирішено обрати не більше 10 громад, які мають МЦП, для кожної області. Для областей, на території яких є окуповані громади, аналіз проводився окремо за тими громадами, які окуповані і які не окуповані (не більше ніж по 5 МЦП).

Масив проаналізованих МЦП склав щонайменше 240 текстів програм.

Авторки дослідження не мали змоги аналізувати всі програми, які приймалися та були оприлюднені на сайтах ОМС/ВА, хоча там, де це було можливо, був проведений моніторинг стосовно згадування категорії ВПО та проблематики внутрішнього переміщення в інших цільових програмах, спрямованих на підтримку молоді, осіб з інвалідністю, на розвиток соціальних послуг, підприємництва тощо.

6. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Місцеві програми підтримки ВПО: аналіз ефективності та перспективи», березень 2026 р. URL: <https://surl.li/jacsbu>

Критерієм виокремлення населених пунктів був їхній розмір. Відповідно до статті 1 Закону України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України», категоріями населених пунктів є міста, селища, села⁷:

- місто є населеним пунктом з переважно компактною забудовою, загальна чисельність жителів якого становить не менше 10 тисяч;
- селище є населеним пунктом з переважно садибною забудовою, загальна чисельність жителів якого становить не менше 5 тисяч;
- село є населеним пунктом із садибною забудовою, загальна чисельність жителів якого становить менше 5 тисяч.

На підставі даних, оприлюднених у Спеціальній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Місцеві програми підтримки ВПО: аналіз ефективності та перспективи»⁸, громади областей, наведених у таблицях-додатках до спеціальної доповіді, та уточнюючих даних, зібраних Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України, були згруповані за цими категоріями; було обрано щонайменше по три населених пункти кожної категорії з урахуванням кількості ВПО (до списку були внесені дві громади з найбільшою кількістю зареєстрованих ВПО та одна – з найменшою кількістю за кожною з категорії населених пунктів на основі даних щодо кількості ВПО, наведених у додатках до Спеціальної доповіді). Також додатково аналізувалися МЦП обласного центру. У кожній області проаналізовано щонайменше 10 програм. Причому аналізувалися як програми загального спрямування, які можуть враховувати категорію ВПО, так і окремі програми комплексної підтримки ВПО.

Для аналізу заходів МЦП у громадах, які здійснюють діяльність в умовах вимушеного переміщення (релокації), методологію було уточнено. В Луганській області, територія якої майже повністю окупована, був здійснений аналіз 10 програм. У Донецькій, Запорізькій, Харківській, Херсонській областях були проаналізовані по 10 МЦП, які не були релоковані, і по 3-5 програм, які реалізують громади, що працюють в умовах вимушеного переміщення (релокації). Добір цих громад відбувався з урахуванням інформації про релоковані громади, наданої Донецькою, Запорізькою, Херсонською ОВА, на підставі Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Наказом Міністерства розвитку громад і територій України від 28 лютого 2025 р. № 276, та відповідей на запити від ОВА Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської, Херсонської областей.

7. Закон України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» від 28.07.2023 № 3285-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text>

8. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Місцеві програми підтримки ВПО: аналіз ефективності та перспективи», березень 2026 р. URL: <https://surl.li/jacsbu>

Дослідницькі питання сформульовані відповідно до загальних підходів до аналізу та оцінювання місцевих цільових програм стосовно врахування та задоволення потреб ВПО, викладених у відповідних методичних рекомендаціях⁹.

Дослідницькі питання для аналізу практик:

1. Якою є практика підготовки програм (програми загального спрямування / окремих програм комплексної підтримки ВПО) в різних областях?
2. Як саме згадується категорія ВПО в програмах загального спрямування (проблематика, опис категорії (наявність/відсутність/примітки), потреби, чисельність тощо)?
3. Якими є ключові заходи підтримки ВПО?
4. Чи можна оцінити результативність реалізації програми для категорій ВПО?
5. Яким є фінансове забезпечення виконання програми?
6. Чи доступна інформація про програми та заходи?

Дослідницькі питання під час аналізу практик громад, які здійснюють свою діяльність в умовах вимушеного переміщення (релокації):

1. Як визначається категорія ВПО, на яку розраховані та/або поширюються програми (ВПО, які зареєстровані в громаді; ВПО – жителі громади, інше)?
2. Якими є мета, завдання, пріоритети програм або заходів програм, які спрямовані на підтримку ВПО?
3. Якими є ключові заходи підтримки ВПО?
4. Чи можна оцінити результативність реалізації програми для категорій ВПО?
5. Якою є фінансове забезпечення виконання програми?
6. Чи доступна інформація про програми та заходи?

9. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу та оцінювання місцевих цільових програм стосовно врахування та задоволення потреб ВПО. Луцьова Олена, Лісова Юлія, Бутенко Світлана. - Офіс Ради Європи в Україні, 2025 рік., URL: <https://rm.coe.int/-/1680b5ef96>

РОЗДІЛ 1. Аналіз практик забезпечення потреб ВПО за допомогою інструментів місцевих цільових програм

Місцеві цільові програми є важливим елементом реалізації політик щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб. Тривалою є дискусія про те, чи мають бути ухвалені окремі програми комплексної підтримки ВПО, чи, оскільки ВПО є жителями територіальних громад, то, очевидно, що на цю групу поширюються заходи МЦП, відтак жодних додаткових і спеціальних програм підтримки готувати не слід, бо потреби цієї категорії осіб можуть знайти відображення в програмах загального спрямування.

Обидва підходи мають право на існування, і кожна конкретна громада обирає свій варіант, зокрема вирішує, чи потрібна для неї окрема програма комплексної підтримки ВПО, чи ні. Головне, щоб, незалежно від форми та цільової групи МЦП, на рівні громад враховували інтереси ВПО, а заходи, які передбачають їхню підтримку, максимально відповідали їхнім потребам.

1.1. Загальна характеристика МЦП та окремих програм комплексної підтримки ВПО

Підходи громад до забезпечення підтримки ВПО через МЦП суттєво різняться.

1

Частина громад інтегрує заходи підтримки ВПО до програм загального спрямування, зокрема соціального захисту населення, комплексних програм соціальної політики або програм соціально-економічного розвитку. Наприклад, питання підтримки ВПО враховуються в межах загальних програм соціального спрямування, зокрема у комплексній програмі «Основні напрямки соціальної політики Вінницької міської територіальної громади на 2022-2026 роки»¹⁰, в програмі соціального захисту населення Недригайлівської селищної ради на 2024-2026 роки¹¹ (Сумська область), цільовій програмі соціальної підтримки «Турбота» на 2024-2026 роки Чортківської територіальної громади¹² (Тернопільська область), комплексній програмі «Турбота» на 2026-2028 роки Нетішинської територіальної громади¹³ (Хмельницька область) та інших.

10. <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky#parentHorizontalTab3%7Cundefined1>

11. <https://nedrygaylivska-gromada.gov.ua/programi-1523791347/>

12. <https://www.chortkivmr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/dodatok-do-rishennya-1694-1.pdf>

13. <https://old.netishynrada.gov.ua/miska/rishena/8-skl/66-8>

2

Згідно з іншим підходом, йдеться про затвердження окремих спеціалізованих програм підтримки ВПО на території громади. Такі програми можуть бути як вузькоспрямованими (галузевими), так і комплексними й передбачати систему заходів стосовно забезпечення житлом, соціального захисту, інтеграції в громаду, зайнятості, гуманітарної підтримки та доступу до послуг. Прикладами таких програм є Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на території Глухівської міської ради на 2025-2026 роки¹⁴ (Сумська область), Програма підтримки та соціального захисту ВПО в Козівській територіальній громаді на 2026-2028 роки¹⁵ (Тернопільська область), Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб Новопокровської селищної територіальної громади Чугуївського району на 2026 рік¹⁶ (Харківська область) тощо.

3

Окремим різновидом спеціалізованих програм є галузеві програми, спрямовані на вирішення окремих питань підтримки ВПО, насамперед у сфері житлового забезпечення. Такі програми можуть існувати незалежно від затвердження в громаді комплексної програми підтримки ВПО та фактично формують окремий напрям місцевої житлової політики. Прикладами таких програм є Програма створення просторів для проживання внутрішньо переміщених осіб у Новгород-Сіверській міській територіальній громаді на 2024-2025 роки¹⁷ (Чернігівська область), Програма функціонування модульних містечок, розташованих на території Киселівської територіальної громади¹⁸ (Чернігівська область), а також Програма придбання у комунальну власність територіальної громади міста Чернігова житла для надання в тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам на 2025-2027 роки¹⁹. Наявність таких документів свідчить про поступове формування окремого напрямку місцевої політики щодо розвитку фонду тимчасового житла та забезпечення житла для ВПО.

Трибухівська сільська територіальна громада (Тернопільська область) застосовує нетиповий підхід, об'єднуючи підтримку ВПО з іншими соціальними напрямками в одній Комплексній програмі з реалізації сімейної, гендерної політики, підтримки внутрішньо переміщених осіб, попередження домашнього насильства та протидії торгівлі людьми на 2023-2025 роки. Такий підхід відображає розуміння ВПО як частини ширшого соціального контексту. Водночас поєднання різних напрямів в одній програмі ускладнює оцінку ресурсів, виділених безпосередньо на підтримку ВПО²⁰.

14. https://docs.hlukhiv-rada.gov.ua/images/rada/2026/01/rmr1166_01_2026.pdf

15. https://docs.google.com/document/d/1C7yVMHU9hmlCXpmenGq-oBHFv5_XTeN4/edit

16. <https://novopokrovka-gromada.gov.ua/programi-2026-rik-19-43-59-01-01-2026/>

17. <https://ns-mrada.cg.gov.ua/index.php?id=523566&tp=page>

18. https://rada.info/upload/users_files/04412018/docs/b9e87da91778966c583524a2a45f6c0a.pdf

19. https://mva.cg.gov.ua/web_docs/39467/2025/04/docs/Програма%20до%20розпорядження%2075.pdf

20. https://rada.info/upload/users_files/04392853/5d5e702ef64e02cf0a1740994afae568.docx

Також застосовується й підхід, який поєднує обидва формати, коли громада одночасно має спеціальну програму комплексної підтримки ВПО та включає окремі заходи в інших МЦП. Наприклад, у Верховинській селищній громаді (Івано-Франківська область) ухвалено Програму підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2026-2028 роки²¹ та Комплексну Програму соціального захисту жителів Верховинської селищної територіальної громади на 2026-2028 роки²², а також Програму надання одноразових матеріальних допомог на 2026-2028 роки²³.

Аналіз досліджених програм не підтверджує прямого зв'язку між кількістю зареєстрованих ВПО в громаді та ухваленням окремої програми комплексної підтримки ВПО.

У Шосткинській міській територіальній громаді (Сумська область), яка має найбільшу кількість зареєстрованих ВПО серед досліджуваних громад регіону, окрема програма підтримки ВПО відсутня. Така ж ситуація і в Івано-Франківській міській територіальній громаді, де категорія ВПО включена до загальної Програми соціальної підтримки окремих категорій громадян в Івано-Франківській міській територіальній громаді на 2026-2030 роки²⁴. Натомість у Ворожбянській міській територіальній громаді (Сумська область), де кількість ВПО є значно меншою, спеціалізовану програму затверджено. Аналогічно в Сутисківській селищній територіальній громаді (Вінницька область) затверджена та діє окрема Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2025-2027 роки²⁵, при цьому станом на початок 2026 року в громаді зареєстровано 143 ВПО. У Смідинській сільській територіальній громаді (Волинська область), де обліковано відносно незначну кількість ВПО (45 людей), діє деталізована програма підтримки цієї категорії населення. Це свідчить про те, що рішення щодо ухвалення окремих програм більшою мірою залежать від підходів та практик конкретної громади до програмного планування та визначення пріоритетів місцевої політики, ніж від кількісних показників внутрішнього переміщення.

Підхід до програмного забезпечення підтримки ВПО може формуватися і на рівні області. У Харківській області всі досліджені територіальні громади мають окремі програми комплексної підтримки ВПО, незалежно від типу населених пунктів чи кількості ВПО, які там проживають. Водночас у Сумській області поширеною є практика виконання заходів Обласної комплексної програми підтримки ВПО без затвердження окремої місцевої програми. Прикладом є Чернеччинська сільська територіальна громада, яка затвердила заходи з реалізації обласної програми²⁶.

21. <https://verrada.gov.ua/dokumentu/rishennja-sesij/2026/01/27/4011/view>

22. <https://verrada.gov.ua/dokumentu/rishennja-sesij/2026/01/22/3988/view>

23. <https://verrada.gov.ua/dokumentu/rishennja-sesij/2026/01/27/4008/view>

24. <https://www.namvk.if.ua/dt/1208954/>

25. <https://gromada.org.ua/gromada/sutyskivska/docs/2079552>

26. <http://www.chotg.gov.ua/index.php/ua/2018>

Водночас у низці громад питання підтримки ВПО відображаються фрагментарно та нерівномірно.

Наприклад, у Шосткинській міській територіальній громаді (Сумська область) питання підтримки ВПО враховані в Програмі соціального захисту окремих категорій громадян²⁷ і в Програмі соціально-економічного і культурного розвитку громади на 2025-2027 роки²⁸, однак у галузевих програмах, зокрема у сфері охорони здоров'я та освіти, згадки про ВПО відсутні.

У Городнянській територіальній громаді (Чернігівська область) ВПО згадуються в одному із завдань Програми підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім» на 2021-2025 роки на території Городнянської міської ради²⁹, тоді як у інших, зокрема в Програмі соціального захисту окремих категорій населення на 2026-2028 роки³⁰, жодної згадки про ВПО немає.

Такі приклади свідчать про відсутність системного підходу до врахування потреб ВПО у місцевому програмному плануванні. Заходи підтримки або інтегруються лише до окремих програм, або згадуються епізодично, без забезпечення їхнього взаємозв'язку з іншими сферами місцевої політики. Це може призводити до того, що питання внутрішнього переміщення розглядаються не як міжсекторальний напрям розвитку громади, а як окреме або другорядне питання, що, своєю чергою, обмежує можливості для комплексної інтеграції ВПО, використання їхнього потенціалу для розвитку громади та реалізації стратегічного бачення державної політики у сфері внутрішнього переміщення.

У частині громад питання ВПО концентруються переважно в межах програм соціального захисту населення. Наприклад, у Шосткинській міській територіальній громаді (Сумська область) питання підтримки ВПО відображені у Програмі соціального захисту окремих категорій громадян та в Програмі соціально-економічного і культурного розвитку громади на 2025-2027 роки, однак не простежуються в галузевих програмах у сферах освіти, охорони здоров'я чи молодіжної політики. В Уманській територіальній громаді (Черкаська область) підтримка ВПО є частиною Програми соціальної допомоги «Турбота» на 2021-2027 роки³¹ виключно в частині соціального захисту. Такий підхід може свідчити про переважне фокусування місцевої політики на питаннях соціального захисту та підтримки вразливих категорій населення, тоді як питання довгострокової інтеграції ВПО, їхньої участі в житті громади, розвитку людського потенціалу та економічної самостійності відображаються меншою мірою. Відповідно, внутрішнє переміщення розглядається частиною громад насамперед як соціальний виклик, а не як фактор довгострокового розвитку громади.

27. <https://shostka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/9.-Pro-Programu-sotsialnogo-zahystu.doc>

28. <https://shostka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/Pro-programu-sotsialno-ekonomichnogo-ta-kulturnogo-rozvytku.rtf>

29. https://gormr.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/52-Pro-zatverdzhennya-Programy-pidtrymky-indyvidualnogo-zhytlovogo-budivnytstva-Vi-asnyj-dim-na-2021-2025-roky-na-terytoriyi-Gorodnyansk_compressed.pdf

30. https://gormr.gov.ua/wp-content/uploads/2026/05/10-Pro-vnesennya-zmin-do-Programy-sotsialnogo-zahystu-okremykh-kategorij-naselenn-ya-na-2026-2028-roky-zatverdzenoyi-rishennyam-trydts_compressed.pdf

31. <https://uman-rada.gov.ua/index.php/dokumenty/tsilovi-prohramy/item/25068-pro-zatverdzhennia-prohramy-sotsialnoi-dopomohy-turbo-ta-na-20212027-roky-u-novii-redaktsii>

Окремої уваги заслуговує врахування потреб ВПО у стратегічних документах розвитку територіальних громад.

В окремих випадках питання внутрішнього переміщення інтегруються не лише до місцевих цільових програм, але й до стратегій розвитку громад.

Позитивним прикладом є Стратегія розвитку Чернечинської сільської територіальної громади до 2027 року³² (Сумська область). Документ передбачає окреме завдання «Створення механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб» у межах оперативної цілі «Створення інклюзивного середовища». Серед запланованих заходів – створення фонду житла для ВПО, підтримка працевлаштування та професійного навчання, залучення донорських ресурсів для забезпечення житлом і роботою, а також забезпечення доступу до медичних і освітніх послуг.

У Солоницівській селищній територіальній громаді (Харківська область), навпаки, спеціальна програма підтримки ВПО містить посилання на Стратегію розвитку громади на 2021-2027 роки³³ та використовує результати стратегічного аналізу для визначення потреб внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, документ містить оцінку житлової, освітньої та медичної інфраструктури громади, визначає проблеми, що впливають на інтеграцію ВПО, а також окреслює шляхи їхнього вирішення через інформаційні заходи, розвиток сервісів та використання наявного потенціалу громади.

Заразом у більшості досліджених стратегій розвитку громади питання ВПО розглядаються переважно в контексті подолання наслідків війни, демографічних змін або соціального захисту населення. Значно рідше ВПО розглядаються як окрема цільова група, інтеграція та залучення якої можуть сприяти соціальному та економічному розвитку громади.

Окрему категорію становлять громади, які є територією бойових або можливих бойових дій. Для таких громад питання підтримки ВПО поєднуються із заходами евакуації населення, в першу чергу, в частині інформування про здійснення евакуації. Відповідні підходи простежуються, зокрема в програмах громад Харківської області, наприклад Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб – мешканців Куп'янської територіальної громади³⁴. Втім, зазначена практика потребує додаткового дослідження.

32. <http://www.chotg.gov.ua/index.php/ua/strategii-rozvytku>

33. <https://solrada.gov.ua/docs/1530465/>

34. https://rada.info/upload/users_files/33714382/5b525cd168f1f60da87f68c2487e9e06.pdf

Аналіз змісту окремих програм комплексної підтримки ВПО показує, що значна частина заходів має декларативний або формальний характер.

Часто такі програми дублюють повноваження органів державної влади чи заходи, які вже гарантовані національним законодавством, не передбачаючи додаткових механізмів підтримки, окремих місцевих сервісів або фінансування з місцевого бюджету. У таких випадках окремі програми комплексної підтримки ВПО виконують переважно функцію формального відображення державної політики на місцевому рівні, а не створення нових інструментів інтеграції та підтримки ВПО (детальніше у розділі «Ключові заходи підтримки ВПО»).

Загалом результати аналізу свідчать про відсутність єдиної моделі програмного забезпечення підтримки ВПО на місцевому рівні.

Територіальні громади використовують різні інструменти – інтеграцію заходів до загальних програм, ухвалення окремих програм комплексної підтримки ВПО, прийняття окремих галузевих програм (насамперед у сфері житла), виконання заходів обласних програм або поєднання зазначених підходів. При цьому визначальне значення має не форма програми, а її зміст, міжсекторальність, фінансове забезпечення, зв'язок зі стратегічними документами громади, врахування реальних потреб ВПО та орієнтація на їхню довгострокову адаптацію та інтеграцію.

1.2. Опис категорії ВПО в МЦП, перелік потреб

Визначення цільової групи, потреб ВПО та проблеми, на вирішення якої спрямована програма, значним чином впливає на ефективність програми загалом. Саме від того, як громада визначає категорію отримувачів підтримки, залежить зміст заходів, їхня пріоритетність, тривалість реалізації та обсяг ресурсів, які спрямовуються на їхнє виконання.

У програмах загального спрямування ВПО переважно інтегровані до широкої категорії мешканців громади або інших вразливих груп населення.

У значній частині програм ВПО визначаються як одна з категорій отримувачів допомоги поряд з іншими групами населення (ветерани, особи з інвалідністю, малозабезпечені тощо), без окремого розкриття їхньої чисельності, структури чи специфічних потреб. ВПО фактично розглядаються як одна із соціальних категорій населення громади, а не як окрема цільова група, для якої можуть бути характерні

специфічні виклики та потреби. Наприклад, у Програмі соціальної підтримки жителів Сосницької територіальної громади на 2026-2028 роки³⁵ (Чернігівська область) внутрішньо переміщені особи згадуються наступним чином: *«Сосницька територіальна громада налічує близько 13 295 жителів, значна частина з яких – люди похилого віку. У структурі громади наявні сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, особи з інвалідністю, самотні громадяни, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування»*. При цьому програма не містить окремого аналізу чисельності ВПО, їхніх характеристик або потреб, що могли б обґрунтовувати спеціальні заходи підтримки саме для цієї категорії населення.

У низці програм загального спрямування ВПО включаються до ширшої категорії «жителів громади». Наприклад, у Комплексній соціальній програмі підтримки населення Теребовлянської територіальної громади на 2026 рік³⁶ (Тернопільська область) ВПО прямо зазначені як отримувачі допомоги впродовж усього тексту програми через формулювання «особи та сім'ї, що проживають на території Теребовлянської міської ради (включно з внутрішньо переміщеними особами)».

Також є приклади, коли категорії ВПО згадуються лише через завдання, визначені в програмі загального спрямування. Наприклад, у Програмі соціального захисту населення та розвитку соціальних послуг на 2025 рік³⁷ Липоводолинської селищної територіальної громади (Сумська область) серед завдань визначається «підтримка осіб, які постраждали від збройного конфлікту, та внутрішньо переміщених осіб» та передбачається, що «для внутрішньо переміщених надання допомоги можливе в разі проживання та офіційного обліку на території селищної ради».

Приклади застосування додаткових критеріїв віднесення ВПО до мешканців громади.

У Сумській міській територіальній громаді у програмі «Милосердя»³⁸ використовується визначення, відповідно до якого мешканцями громади вважаються особи, які мають зареєстроване місце проживання на її території, а також внутрішньо переміщені особи, які перебувають на обліку в громаді не менше п'яти років. Такий підхід може впливати на доступ окремих категорій ВПО до заходів, які поширюються виключно на мешканців громади, і не відповідає положенням Закону України «Про місцеве самоврядування», які не визначають тривалість проживання особи в громаді.

35. <https://sosnytsia-th.gov.ua/sites/sosnytsia-th.gov.ua/files/2026-04/18-3666-pro-zatverdzhennya-prohramy-rozvytku-knt-tsnsp-na-2026-2028-roky.pdf>

36. <https://terebotg.in.ua/mdocs-posts/rtmr-5806-pro-kompleksnu-sotsialnu-programu-pidtrymky-naselennya-terebovlyanskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady-na-2026rik/>

37. https://rada.info/upload/users_files/04390972/da23c6ca905335a822f46c065af19737.pdf

38. <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/programi-rozvitku-mista.html>

Також у програмах часто обмежуються загальним описом проблематики, наприклад, Програма соціального захисту населення Луцької міської територіальної громади на 2023-2025 роки³⁹ передбачає наступне: «З початком широкомасштабної війни значна частина економіки країни зупинилась, а кількість людей, яким потрібна допомога та підтримка, зросла. Перш за все, це внутрішньо переміщені особи, безробітні, особи з інвалідністю та самотні особи похилого віку. На території громади зареєстровано близько 19 тисяч внутрішньо переміщених осіб, які прибули з окупованих територій та громад, де ведуться бойові дії».

У загальних програмах опис проблематики, пов'язаної із внутрішнім переміщенням, часто зводиться до констатації того, що воно відбулося.

У частині МЦП опис проблематики обмежується інформацією про наслідки збройної агресії Російської Федерації та необхідність підтримки внутрішньо переміщених осіб. Наприклад, у Програмі соціального захисту населення Голобської територіальної громади на 2026-2029 роки (Волинська область)⁴⁰ наведено переважно нормативне обґрунтування необхідності підтримки ВПО через посилання на Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» без опису та детального аналізу локальної ситуації та специфічних потреб ВПО на території громади.

Є приклади, коли в програмі взагалі відсутній аналіз цільової категорії та опис проблем. Наприклад, Програма підтримки та соціального захисту ВПО в Козівській територіальній громаді на 2026-2028 роки (Тернопільська область)⁴¹ згадує лише те, що в основу програми покладено принцип об'єднання зусиль щодо вирішення нагальних потреб ВПО, які мають гостру потребу в соціальній допомозі.

Непоодинокими є випадки, коли внутрішні переміщення та ВПО взагалі не згадуються в описовій частині МЦП (проблематика), а сама програма майже не містить спеціальних заходів, спрямованих на підтримку ВПО.

У Програмі соціального захисту населення Луцької міської територіальної громади на 2026-2028 роки⁴² в описі проблематики взагалі не згадується така категорія, як ВПО, попри те, що це загальна програма, спрямована на підтримку ВПО, а самих внутрішньо переміщених осіб у Луцьку зареєстровано майже 15 тисяч. Аналіз

39. <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/16685929172906377-pro-zatverdzhennya-programi-sotsialnogo-zakhistu-naselennya-lutskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadi-na-20232025-roki>

40. <https://golobska-gromada.gov.ua/docs/2166355/>

41. https://docs.google.com/document/d/1C7yVMHU9hmlCXpmenGq-oBHFv5_XTeN4/edit

42. <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/17582076043748017-pro-programu-sotsialnogo-zakhistunaselennya-lutskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadi-na-20262028-roki>

програми свідчить про те, що єдиним заходом підтримки ВПО на 2026-2028 роки є організація забезпечення внутрішньо переміщених осіб предметами першої необхідності на період воєнного стану (без індикаторів). У попередній Програмі соціального захисту населення Луцької міської територіальної громади на 2023-2025 роки⁴³ проблематика внутрішнього переміщення згадувалася принаймні в загальних рисах.

Подібний підхід простежується і в Програмі «Турбота»⁴⁴ Балаклеївської територіальної громади (Черкаська область), де ВПО взагалі не згадуються серед цільової групи. У преамбулі серед пріоритетних категорій населення названі учасники бойових дій, ветерани війни, особи з інвалідністю, малозабезпечені та багатодітні сім'ї, тоді як ВПО у цьому переліку відсутні. Водночас у всьому тексті програми ВПО згадуються лише у двох заходах розділу «Матеріальна і натуральна допомога».

Таким чином, підхід, визначений за результатом аналізу програм загального спрямування, фактично не вирізняє ВПО серед інших жителів громади, а відтак оцінити вплив реалізації МЦП на ВПО в громадах за таких умов майже неможливо. Навіть коли в програмах згадується, що підтримка надається за принципами адресності та індивідуального підходу, зміст цих принципів зазвичай не розкривається.

В окремих програмах комплексної підтримки ВПО переважно наводяться опис проблематики, пов'язаної з внутрішнім переміщенням, статистична інформація про чисельність ВПО та окремі характеристики цієї групи.

При цьому навіть у таких окремих програмах рівень деталізації може суттєво відрізнятися.

Позитивним прикладом комплексного підходу є Програма підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб на 2024-2030 роки Смілянської міської територіальної громади⁴⁵ (Черкаська область), у якій розділ «Визначення проблеми» містить розгорнутий аналіз ситуації: подаються статистичні дані, відомості про житлову ситуацію, зокрема про функціонування шести місць тимчасового проживання.

43. <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/16685929172906377-pro-zatverdzhennya-programi-sotsialnogo-zakhistu-naselennya-lutskoi-mi-skoi-teritorialnoi-gromadi-na-20232025-roki>

44. <https://balakleivska-gromada.gov.ua/docs/1541554/>

45. <https://smila-rada.gov.ua/content/rishennya-hsviii-98-sesiyi-miskoyi-rady-viii-sklykannya-vid-28052025>

Окрему цінність становить використання результатів соціологічного дослідження, проведеного у 2023 р., що дозволяє пов'язати програмні заходи з реальними потребами ВПО. У програмі наведено інформацію про житлові умови ВПО, їхні наміри щодо подальшого проживання в громаді, а також визначено проблеми, які самі ВПО вважають недостатньо вирішеними, зокрема забезпечення житлом, працевлаштування, доступ до гуманітарної, правової та медичної допомоги.

Також позитивним прикладом деталізації проблематики можна вважати Програму заходів з підтримки, інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб у місті Києві на 2026-2028 роки⁴⁶.

Акцентується, що масовий потік ВПО суттєво вплинув на соціально-економічну ситуацію в столиці: посилився дефіцит житла, зросло навантаження на соціально-гуманітарну сферу, зокрема на заклади освіти, охорони здоров'я та соціального захисту; актуалізувалися проблеми працевлаштування, психологічної підтримки та інтеграції в громаду. Підтримка ВПО у громаді має враховувати потреби різних вікових груп, а також гендерні особливості.

Наприклад, для дітей потрібно організовувати програми психологічної реабілітації та освітньої інтеграції, які сприяють забезпеченню стабільності в нових умовах. Дорослі потребують допомоги у формуванні життєвих стратегій та професійній реалізації, а для літніх людей важливою стає підтримка в розв'язанні медичних і соціальних питань, а також у формуванні нових соціальних зв'язків. Варто також відзначити посилення на проведене комплексне опитування, організоване Радою ВПО міста Києва, та дослідження науковців.

Наявність статистичних даних щодо ВПО не завжди означає проведення оцінки їхніх потреб.

У багатьох програмах наводиться чисельність ВПО або їхній розподіл за окремими соціально-демографічними характеристиками, однак відсутній аналіз того, з якими проблемами стикаються різні категорії ВПО та яким чином запропоновані заходи мають сприяти їхньому розв'язанню. Статистична інформація наводиться в тексті програми, але вона не аналізується з метою ефективнішого планування заходів для підтримки ВПО. Наприклад, у програмі Яремчанської міської територіальної громади (Івано-Франківська область) наведено інформацію про чисельність ВПО, вікову структуру, кількість дітей, осіб з інвалідністю, осіб пенсійного віку, а також дані щодо користування освітніми та соціальними послугами. На підставі цих даних громада робить висновок про необхідність пошуку довгострокових рішень для інтеграції та підтримки ВПО⁴⁷.

46. https://kyivcity.gov.ua/npa/rozporядzhennya_vikonavchogo_organu_kivsko_misko_radi_kivsko_misko_derzhavno_administratsi_pro_zatverdzhennya_programi_zakhodiv_z_pidtrimki_integratsi_ta_adaptatsi_vnutrishno_peremischenikh_osib_u_misti_kiyevi_na_20262028_roki/kmda_77_1034949/

47. <https://yaremcha-miskrada.gov.ua/docs/2053858/>

У свою чергу, в обґрунтуваннях зустрічається і узагальнення. Наприклад, у Програмі надання підтримки внутрішньо переміщеним та евакуйованим особам на 2025 рік⁴⁸ Чемеровецької селищної територіальної громади (Хмельницька область) зазначається наступне: *«У зв'язку з тим, що в більшості випадків відбувається переміщення сімей з дітьми, жінок, громадян похилого віку або інвалідів, це вимагає забезпечення системності та адресності, координації взаємодії певних структурних підрозділів селищної ради»*. При цьому це твердження жодним чином не обґрунтовується.

Також важливо зауважити, що до МЦП, які ухвалюються на декілька років, часто вносяться зміни. Інколи вони можуть стосуватися заходів, але майже ніколи не змінюється опис проблем, на вирішення яких спрямована МЦП.

У низці програм визначення самої категорії ВПО є некоректним.

У Програмі підтримки внутрішньо переміщених осіб Новопокровської селищної територіальної громади Чугуївського району на 2026 рік⁴⁹ (Харківська область) під ВПО розуміються особи, які перемістилися після запровадження воєнного стану у 2022 році з територій, на яких ведуться бойові дії. Таке визначення не відповідає визначенню внутрішньо переміщеної особи, закріпленому в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», та потенційно звужує коло осіб, на яких поширюються заходи програми, зокрема не охопленою залишається частина ВПО, які були переміщені до 24 лютого 2022 року.

У МЦП Дірівської сільської громади⁵⁰ (Херсонська область) ВПО визначаються як *«люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишилися на території рідної країни»*, що є довільним трактуванням визначення.

В окремих випадках проблемою є не лише звужене тлумачення категорії ВПО, а й використання нечітких або неоднозначних формулювань.

Таке використання ускладнює визначення кола осіб, на яких поширюються заходи програми. Наприклад, у програмі Куп'янської міської територіальної громади (Харківська область) використовується формулювання «ВПО – мешканці громади», яке не дозволяє однозначно встановити, чи йдеться про осіб, які перемістилися до громади з інших регіонів України, чи про жителів громади, які стали ВПО внаслідок переміщення, оскільки громада є територією бойових дій. Таке формулювання може призводити до різного тлумачення цільової групи програми та створювати ризики неоднакового застосування передбачених нею заходів підтримки.

48. <https://chemerovecka-gromada.gov.ua/docs/1868980/>

49. <https://novopokrovka-gromada.gov.ua/programi-2026-rik-19-43-59-01-01-2026/>

50. <https://daryivska-gromada.gov.ua/news/1774592930/>

Також у програмах використовуються суміжні терміни. Одним із таких понять є «евакуйовані особи». Так, у Чемеровецькій селищній територіальній громаді (Хмельницька область) затверджено Програму надання підтримки внутрішньо переміщеним та евакуйованим особам на 2025 рік⁵¹, при цьому визначення «евакуйовані особи» не розкривається. Програма забезпечення перебування внутрішньо переміщених осіб на території Маківської сільської ради на 2026-2030 роки⁵² тієї ж Хмельницької області визначає, що нею охоплюються цивільні особи, евакуйовані/вивезені/переміщені з місцевостей, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця.

Загалом аналіз МЦП свідчить, що більшість громад визнають необхідність підтримки ВПО, однак підходи до визначення цієї категорії, опису потреб та обґрунтування програмних заходів залишаються неоднорідними. Переважає використання загальних статистичних даних та декларативних описів проблем без посилання на результати оцінки потреб або інші джерела, які б дозволяли обґрунтувати вибір конкретних заходів підтримки. Це може свідчити про те, що в значній частині громад формування програм здійснюється не на основі системного аналізу потреб ВПО саме в цій громаді, а переважно на основі загального розуміння проблематики внутрішнього переміщення.

1.3. Ключові заходи підтримки ВПО

Аналіз свідчить, що заходи підтримки ВПО формуються доволі нерівномірно та охоплюють широкий спектр інструментів – від разових грошових виплат до більш системних заходів інтеграційного характеру. Здебільшого заходи загальних програм мають соціальне спрямування, розглядаючи ВПО як одну з вразливих груп населення.

Водночас характер заходів значною мірою залежить від виду програми, в якій вони передбачені, та від її фінансування.

У загальних програмах соціального захисту населення заходи підтримки ВПО зазвичай мають соціальне спрямування та реалізуються поряд із заходами для інших вразливих категорій населення. Перелік заходів часто обмежується матеріальною допомогою, забезпеченням окремими соціальними послугами або наданням пільг на загальних підставах.

Натомість окремі програми підтримки ВПО характеризуються більш комплексним підходом. Окрім заходів соціального захисту вони нерідко передбачають й інші, спрямовані на адаптацію та інтеграцію ВПО у приймаючій громаді, забезпечення житлом, сприяння зайнятості, розвитку підприємництва,

51. <https://chemerovecka-gromada.gov.ua/docs/1868980/>

52. <https://makivska-gromada.gov.ua/news/1775472814/>

доступу до освіти, медичних, психологічних і реабілітаційних послуг, підтримку дітей, розвиток соціальної згуртованості, а також координацію взаємодії органів влади, міжнародних організацій та громадського сектору. У низці громад окремі програми комплексної підтримки ВПО також містять певні заходи щодо розвитку місць тимчасового проживання, облаштування житлового фонду, підтримки рад з питань ВПО, інформаційного супроводу та здійснення оцінки потреб ВПО.

Лише окремі програми комплексної підтримки ВПО передбачають заходи, які сприяють довгостроковій інтеграції ВПО.

У більшості випадків переважають заходи, спрямовані на задоволення поточних соціальних потреб, тоді як питання економічної самостійності, житлової інтеграції, участі ВПО у житті громади, підтримки працевлаштування чи розвитку підприємництва представлені значно рідше.

Водночас зміст програм, рівень фінансового забезпечення та спрямованість суттєво відрізняються. Узагальнення результатів аналізу дозволяє виокремити кілька основних груп заходів стосовно підтримки ВПО, що застосовуються у МЦП, зокрема наступні.

Фінансова (грошова) підтримка та соціальні виплати

Поширеною формою підтримки ВПО є надання різних типів грошової допомоги. До цієї групи належать: допомога на поховання; одноразова грошова допомога, зокрема на лікування та придбання лікарських засобів; адресна матеріальна допомога особам у складних життєвих обставинах; компенсаційні виплати для окремих категорій ВПО (у межах індивідуальних звернень); виплати на оренду житла, транспортні витрати або переїзд (у окремих спеціалізованих програмах) та інші.

Фінансування таких заходів суттєво відрізняється: деякі програми передбачають значні бюджетні видатки на відповідну допомогу (десятки мільйонів гривень у сукупності), тоді як в інших виплати є незначними або здійснюються в межах загальних програм соціального захисту без окремого фінансового виділення для ВПО, що ускладнює ідентифікацію обсягів саме цільової підтримки цієї групи.

Наприклад, Кам'янська громада (Дніпропетровська область) ухвалила Програму підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2026-2028 роки⁵³. Ця програма містить 11 різних форм матеріальної (фінансової) підтримки, переважно різних видів одноразової грошової допомоги для низки категорій мешканців громади, зокрема з числа ВПО.

Іншим подібним прикладом є Комплексні заходи щодо соціального захисту найбільш вразливих верств населення Верхівцівської міської територіальної громади у 2026-2027 роках (Дніпропетровська область)⁵⁴. Всі заходи фінансової підтримки сформульовані таким чином, що складається враження, що ВПО були додані як одна з категорій, проте без аналізу потреб і перспективи впливу (наприклад, одноразова грошова матеріальна допомога на лікування важко хворим з онкологічним захворюванням, які потребують тривалого лікування та/або хірургічного втручання, *в тому числі і ВПО*; одноразова грошова матеріальна допомога на лікування громадян з іншими захворюваннями, *в тому числі і ВПО*; щомісячна грошова матеріальна допомога сім'ям, в яких виховуються діти з онкологічними захворюваннями, *в тому числі ВПО*, тощо).

Окремі програми комплексної підтримки ВПО серед своїх заходів фактично дублюють механізми державної соціальної підтримки. Наприклад, Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб на території Дмитрівської сільської територіальної громади на 2026 рік⁵⁵ (Чернігівська область) зазначає, що відділом соціального захисту населення забезпечується прийом заяв для призначення понад десяти видів державної допомоги. Водночас сама Програма майже не передбачає окремих місцевих механізмів фінансової підтримки ВПО, а її заходи переважно спрямовані на забезпечення доступу до вже наявних державних соціальних гарантій.

Житлова підтримка та забезпечення умов проживання

Серед заходів МЦП часто є такі, що спрямовані на забезпечення житлом і створення належних умов проживання ВПО. Водночас проведений аналіз свідчить, що переважна більшість заходів у цій сфері орієнтована на забезпечення тимчасового проживання ВПО, тоді як приклади довгострокових житлових рішень залишаються поодинокими.

53. https://kam.gov.ua/upravlinnya_sotsialnoi_politiki/tsilyovi_programi_sotsialnogo_zakhistu_diyuchi/programa_pidtrimki_vnutrishnyo

54. <https://vmiskrada.gov.ua/rishennya-93-chergovoi-sesii-verhivcevs-koi-miskoi-radi-viii-sklikannya-16-41-12-26-05-2026/>

55. <https://dmitrovka-otg.gov.ua/documents/cm6de4vnw8fg0846u4k1qep1>

До найпоширеніших заходів належать створення та облаштування місць тимчасового проживання ВПО, функціонування модульних містечок, ремонт і облаштування житлових приміщень комунальної власності, закупівля меблів, побутового обладнання та предметів першої необхідності, забезпечення продуктами харчування, а також утримання наявної інфраструктури для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб.

Окремі громади деталізують такі заходи до рівня конкретних етапів їхньої реалізації. Так, відповідно до Плану розвитку системи соціального захисту населення в Новоолександрівській сільській територіальній громаді на 2026-2028 роки⁵⁶ (Запорізька область), завдання щодо облаштування мобільного містечка для ВПО включає підготовку земельної ділянки та проходження дозвільних процедур, закупівлю або оренду житлових модулів, їхнє встановлення, підключення до інженерних мереж, призначення координатора містечка та відповідальних осіб за його функціонування, а також організацію обліку ВПО для подальшого заселення. Такий підхід свідчить про комплексне планування створення місць тимчасового проживання, хоча він також зосереджений саме на тимчасовому житловому рішенні.

Окремим напрямом є забезпечення функціонування вже створених місць тимчасового проживання. Наприклад, Киселівська сільська територіальна громада (Чернігівська область) затвердила Програму функціонування модульних містечок на 2026 рік⁵⁷, яка спрямована на забезпечення належної експлуатації наявних модульних містечок, їхнє утримання та створення належних умов проживання для ВПО.

Водночас розвиток довгострокових житлових рішень у МЦП зустрічається вкрай рідко. У більшості програм такі заходи обмежуються веденням обліку осіб, які потребують житла, формуванням черги на отримання житла для тимчасового проживання або інформуванням про державні компенсаційні механізми.

Безпосереднє створення нового житлового фонду чи придбання житла для ВПО за рахунок місцевого бюджету є радше винятком, ніж поширеною практикою.

Одним із найбільш вдалих прикладів є Програма придбання у комунальну власність територіальної громади міста Чернігова житла для надання в тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам, яка реалізовувалася у 2021-2024 роках та була продовжена на 2025-2027 роки⁵⁸. Програма передбачає придбання житла в комунальну власність, формування фонду житла для тимчасового проживання ВПО, забезпечення його подальшого надання сім'ям ВПО в тимчасове користування, а також поліпшення умов проживання та соціально-психологічного благополуччя таких сімей.

56. <https://novooleksotg.gov.ua/plan-rozvitku-sistemi-socialnogo-zahistu-naselennya-v-novooleksandrivskij-silskij-teritorialnij-gromadi-na-2026-2028-roki-16-24-45-28-10-2025/>

57. https://rada.info/upload/users_files/04412018/docs/b9e87da91778966c583524a2a45f6c0a.pdf

58. https://mva.cg.gov.ua/web_docs/39467/2025/04/docs/Програма%20до%20розпорядження%2075.pdf

Разом із тим реалізація подібних програм значною мірою залежить від спроможностей місцевих бюджетів, співфінансування з Державного бюджету. Зокрема вищезгадана програма міста Чернігова передбачає фінансування із залученням державної субвенції, що створює ризики неповного виконання програмних заходів у разі непередбачення відповідного державного фінансування⁵⁹.

Загалом результати аналізу дозволяють зробити висновок, що житлова підтримка є одним із найпріоритетніших напрямів місцевих програм підтримки ВПО, однак її зміст переважно зосереджений на наданні тимчасового проживання. Заходи, спрямовані на створення довгострокових житлових рішень, розвиток комунального житлового фонду або забезпечення сталої житлової інтеграції ВПО, залишаються поодинокими.

Соціальна та гуманітарна підтримка

Такі заходи насамперед спрямовані на задоволення першочергових потреб ВПО після переміщення та характерні як для окремих програм комплексної підтримки ВПО, так і для програм загального спрямування, зокрема соціального захисту населення.

До цієї групи заходів належать забезпечення продуктами харчування, товарами першої необхідності, засобами гігієни, медикаментами, одягом, організація гуманітарної допомоги, а також створення базових умов життєзабезпечення під час тимчасового проживання.

Наприклад, План розвитку системи соціального захисту населення в Новоолександрівській сільській територіальній громаді на 2026-2028 роки⁶⁰ (Запорізька область) передбачає окреме завдання «Створення належних умов проживання», до якого включено забезпечення продовольчих потреб ВПО та/або евакуйованих осіб шляхом надання гуманітарної допомоги у пунктах її видачі, забезпечення засобами гігієни, а також створення належних умов для їхньої життєдіяльності. Подібний підхід застосовується і в Програмі забезпечення

59. в публічному доступі відсутній звіт щодо реалізації програми в попередній період та здійснення придбання відповідного житла.

60. <https://novooleksotg.gov.ua/plan-rozvitku-sistemi-socialnogo-zahistu-naselennya-v-novooleksandrivskij-silskij-teritorialnij-gromadi-na-2026-2028-roki-16-24-45-28-10-2025/>

перебування внутрішньо переміщених осіб на території Маківської сільської територіальної громади на 2026-2030 роки⁶¹ (Хмельницька область), яка передбачає забезпечення ВПО медикаментами, засобами гігієни, миючими та дезінфікуючими засобами. Крім того, у Комплексній програмі «Піклування»⁶² Хмельницької міської територіальної громади одним із заходів визначено забезпечення ВПО продуктами харчування, одягом та засобами гігієни.

Аналогічні заходи містить Програма надання підтримки внутрішньо переміщеним (евакуйованим) особам, які тимчасово проживають на території Баштєчківської сільської територіальної громади⁶³ (Черкаська область). Нею передбачено забезпечення ВПО товарами першої необхідності, лікарськими засобами та засобами особистої гігієни.

Проведений аналіз показує, що саме ця категорія заходів найчастіше пов'язана із залученням гуманітарної допомоги міжнародних організацій, благодійних фондів і громадських організацій. У частині програм органи місцевого самоврядування визначають власну роль переважно як координаційну – організацію прийому, обліку, розподілу та видачі гуманітарної допомоги, тоді як безпосереднє забезпечення товарами здійснюється за рахунок донорських або благодійних ресурсів. Джерела фінансового забезпечення цих заходів є різними. Частина програм передбачає окремі бюджетні призначення на реалізацію заходів гуманітарної підтримки, однак значна кількість програм визначає, що такі заходи здійснюються «в межах кошторисних призначень», «у межах наявного фінансового ресурсу» або «за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством».

Загалом аналіз місцевих програм свідчить, що базова соціальна та гуманітарна підтримка залишається одним із напрямів реагування громад на внутрішнє переміщення. Водночас більшість таких заходів орієнтована на задоволення нагальних потреб після переміщення та має короткостроковий характер.

Ще одним напрямом, який зустрічається лише в окремих громадах, є підтримка інститутів громадянського суспільства, створених самими ВПО. Так, Комплексна програма «Основні напрямки соціальної політики Вінницької міської територіальної громади на 2022-2026 роки»⁶⁴ передбачає надання фінансової підтримки громадами тим громадським організаціям ВПО, які переселилися з тимчасово окупованих територій України та/або територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, що здійснюють свою діяльність на території Вінницької міської територіальної громади. Цей захід передбачає фінансування в розмірі 3 407,363 млн грн на 2022-2026 (наприклад, на 2026 рік заплановане фінансування в розмірі 755,375 грн).

61. <https://makivska-gromada.gov.ua/news/1775472814/>

62. <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pro-vnesennya-zmin-do-kompleksnoyi-programy-pikluvannya-v-hmelnyckiy-miskiy-terytorialniy-27>

63. <https://bashtechki.gr.org.ua/rishennyaradi/rishennya-sesiyi-39-9-viii/>

64. <https://www.vmr.gov.ua/departament-sotsialnoi-polityky#parentHorizontalTab3%7Cundefined1>

Окрему групу заходів МЦП становлять заходи, спрямовані на забезпечення доступу ВПО до соціальних послуг. На відміну від фінансової чи гуманітарної підтримки, цей напрям охоплює не лише реагування на нагальні потреби, а й створення умов для соціальної адаптації та інтеграції ВПО у приймаючих громадах.

До найпоширеніших заходів програм належать соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; догляд вдома для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю; надання натуральної допомоги; забезпечення доступу до адміністративних послуг (реєстрація, оформлення довідок, соціальних виплат); захист прав дітей з числа ВПО, включаючи їхнє влаштування до сімейних форм виховання. Також зустрічаються досить унікальні заходи, наприклад, послуга соціального таксі та надання безоплатних перукарських послуг пенсіонерам, особам з інвалідністю. Такі заходи включені до Програми «З турботою про кожного» на 2024-2026 роки Броварської міської ради⁶⁵ (Київська область).

Чернівецька міська територіальна громада, де ВПО складають близько 18 % населення (понад 43 тис. осіб), запровадила унікальні «м'які» заходи інтеграції: безкоштовне обслуговування у міських лазнях «Нептун» та «Дельфін» (4 800 одиниць послуг на рік); підтримка проєктних ідей громадських організацій ВПО (6 проєктів, середній розмір підтримки – 185 тис. грн); часткова грошова компенсація організаціям, які тимчасово розмістили ВПО з інвалідністю (10,25 тис. грн/місяць). Загальний акцент програми – на соціальній суб'єктності ВПО та розвитку їхнього потенціалу, а не лише на гуманітарній допомозі⁶⁶.

65. <https://brovary-rada.gov.ua/news/informuvannya-shchodo-posluhy-sotsialne-taksi>

66. <https://dsp.city.cv.ua/hromadianam/mistsevi-sotsialni-prohramy/prohrama-intehratsii-vpo>

Програма соціальної підтримки жителів Сосницької територіальної громади на 2026-2028 роки⁶⁷ (Чернігівська область) серед завдань визначає створення умов для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, а одним із конкретних заходів пропонує індивідуальний соціальний супровід, яким планується охопити 100 осіб.

Освітні, медичні та культурні послуги

Окрему групу заходів МЦП становлять заходи, спрямовані на забезпечення доступу ВПО до освітніх, медичних, психологічних та культурних послуг. До цієї групи належать забезпечення доступу дітей ВПО до дошкільної, загальної середньої, позашкільної та мистецької освіти; організація оздоровлення та відпочинку дітей; надання медичних, реабілітаційних та психологічних послуг; проведення культурно-мистецьких, спортивних, молодіжних і просвітницьких заходів; створення можливостей для участі ВПО у культурному та суспільному житті територіальної громади.

Водночас проведений аналіз виявив, що **у значній частині програм зазначені заходи мають декларативний характер**. Вони обмежуються констатацією необхідності забезпечення доступу ВПО до відповідних послуг без належного обґрунтування проблем, які планується вирішити, без визначення очікуваних результатів та показників ефективності. У багатьох випадках такі заходи фактично дублюють повноваження органів місцевого самоврядування у сфері освіти чи охорони здоров'я і не розкривають специфіку потреб ВПО. Наприклад, Комплексна програма «Добро» на 2024-2028 роки Хмельницької міської територіальної громади (Вінницька область)⁶⁸ передбачає захід «Надання освітніх послуг для учнів з числа ВПО у КПНЗ «Хмельницька школа мистецтв», який передбачає оплату навчання для 12 дітей з числа ВПО. При цьому в Програмі відсутнє обґрунтування необхідності саме такого заходу, не визначено, яку проблему він покликаний вирішити, а також не подано пояснень, яким чином його реалізація впливатиме на інтеграцію чи соціальну адаптацію дітей ВПО.

67. <https://sosnytsia-th.gov.ua/sites/sosnytsia-th.gov.ua/files/2026-04/18-3666-pro-zatverdzhennya-prohramy-rozvytku-knt-tsnsp-na-2026-2028-roky.pdf>

68. <https://rada.ekhmilnyk.gov.ua/uk/documents/item/21480>

Поряд із цим аналіз виявив окремі приклади більш комплексного підходу, коли освітні, психологічні та культурні заходи пов'язуються з процесом адаптації та інтеграції ВПО.

Програма «Молодь Сіверщини» на 2022-2025 роки⁶⁹ (Новгород-Сіверська міська територіальна громада, Чернігівська область) містить окремий напрям «Підтримка молоді з тимчасово окупованих територій України та внутрішньо переміщених осіб», у межах якого визначено завдання щодо сприяння соціальній адаптації молоді з числа ВПО. Для його реалізації передбачено організацію заходів із психологічної реабілітації дітей та молоді шляхом проведення очних і дистанційних занять із психологами, залучення молодих людей до різних форм спілкування, неформальної освіти та суспільно корисної діяльності.

Окремі громади приділяють увагу психологічній підтримці дітей та сімей з числа ВПО. Програма підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб на 2024-2030 роки⁷⁰ Смілянської територіальної громади (Черкаська область) передбачає надання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги дітям і сім'ям з числа ВПО. Аналогічний підхід застосовано в Програмі соціальної підтримки внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб Берегометської селищної ради на 2026-2028 роки⁷¹ (Чернівецька область), яка передбачає заходи щодо психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб у межах бюджетних асигнувань відповідного структурного підрозділу. Очікуваним результатом реалізації таких заходів визначено забезпечення соціальної адаптації та інтеграції дітей із сімей ВПО у суспільне життя громади.

Переважає більшість програм не визначає культурні заходи як окремий інструмент інтеграції ВПО, обмежуючись загальними формулюваннями про їхнє залучення до культурно-масових заходів громади.

69. <https://ns-mrada.cg.gov.ua/index.php?id=512133&tp=page>

70. <https://smila-rada.gov.ua/content/rishennya-hsviii-98-sesiyi-miskoyi-rady-viii-sklykannya-vid-28052025>

71. <https://beregomet-gromada.gov.ua/news/1763046831/>

Водночас окремі громади поступово переходять до більш комплексного бачення ролі культури в процесі інтеграції. Зокрема Програма соціального захисту населення Недригайлівської селищної ради на 2024-2026 роки⁷² (Сумська область) передбачає заходи для сприяння соціальній згуртованості, розвитку культури діалогу, безбар'єрності та багатофункціонального культурного простору. У цьому випадку культурна політика розглядається як один із механізмів формування згуртованої громади та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Загалом результати аналізу свідчать, що освітні, медичні та культурні заходи поступово стають складовою місцевої політики інтеграції ВПО. Заразом у більшості громад вони ще не розглядаються як окремий інструмент досягнення довгострокових результатів інтеграції, а переважно виконують допоміжну функцію в системі соціального захисту. Лише окремі громади формують комплексні заходи, які поєднують освіту, психологічну підтримку, розвиток молодіжного потенціалу та участь ВПО у суспільному житті громади, що найбільшою мірою відповідає сучасним підходам державної політики щодо внутрішнього переміщення.

Зайнятість та економічна інтеграція

До таких заходів належать професійна орієнтація, сприяння працевлаштуванню, компенсації роботодавцям за працевлаштування ВПО, професійне навчання та перекваліфікація, підтримка підприємницької діяльності, а також розвиток навичок, необхідних для інтеграції на місцевому ринку праці.

Проведений аналіз свідчить, що в окремих програмах комплексної підтримки ВПО такі заходи зустрічаються значно рідше, ніж заходи соціального чи гуманітарного характеру. Водночас саме цей напрям найбільшою мірою відповідає стратегічному державному підходу до інтеграції ВПО, оскільки спрямований на досягнення їхньої економічної самостійності та довгострокової інтеграції у приймаючі громади.

72. <https://nedrygaylivska-gromada.gov.ua/programi-1523791347/>

План розвитку системи соціального захисту населення Новоолександрівської сільської територіальної громади Запорізької області на 2026-2028 роки⁷³ передбачає підтримку професійного навчання внутрішньо переміщених осіб за професіями сільськогосподарського спрямування. Такий підхід є прикладом поєднання потреб ВПО із кадровими потребами громади та місцевої економіки.

Заразом результати аналізу доводять, що питання зайнятості ВПО часто інтегруються до програм економічного й соціального розвитку територіальних громад. Це свідчить про використання моделі економічної інтеграції, в якій ВПО розглядаються не лише як отримувачі допомоги, а й як потенційний людський капітал громади. Так, Програма економічного і соціального розвитку Дмитрівської сільської територіальної громади на 2026⁷⁴ рік (Чернігівська область) визначає одним із напрямів інтеграцію ВПО у життя громади шляхом створення програм професійної адаптації та перекваліфікації, підтримки соціального підприємництва для ВПО, а також розвитку системи місцевого наставництва (менторства). Такі заходи позиціонуються такими, що орієнтовані на розвиток людського потенціалу, підприємницької активності та довгострокову участь ВПО в економічному житті громади.

Загалом проведений аналіз свідчить про значну нерівномірність підходів громад до формування заходів економічної інтеграції ВПО – від суто декларативних положень без визначених механізмів реалізації чи фінансування до комплексних заходів, інтегрованих у програми економічного розвитку територіальних громад.

Інформування

Окремою групою заходів МЦП є ті, що спрямовані на забезпечення доступу ВПО до інформації, а також взаємодію з органами державної влади та місцевого самоврядування.

73. <https://novooleksotg.gov.ua/plan-rozvitku-sistemi-socialnogo-zahistu-naselennya-v-novooleksandrivskij-silskij-teritorialnij-gromadi-na-20262028-roki-16-24-45-28-10-2025/>

74. <https://dmitrovka-otg.gov.ua/documents/cmkmndvq6x2m40856vdotuq9d>

Аналіз програм показав, що в більшості громад інформаційні заходи зводяться до проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо державних гарантій, соціальних виплат, адміністративних процедур і можливостей отримання допомоги. Зазвичай фінансування підготовки та проведення цих заходів не передбачається. Водночас окремі громади використовують більш комплексний підхід, поєднуючи інформування з постійною комунікацією, оцінкою потреб і формуванням механізмів зворотного зв'язку з внутрішньо переміщеними особами.

Комплексна програма соціальної підтримки та адаптації внутрішньо переміщених осіб у Бериславській міській територіальній громаді на 2026-2027 роки⁷⁵ (Херсонська область) одним із ключових напрямів визначає постійну комунікацію з ВПО, які були вимушені залишити територію громади. Для цього передбачено створення та підтримку каналів зворотного зв'язку, проведення щопіврічних опитувань ВПО, аналіз динаміки їхніх потреб і умов можливого повернення.

Інформаційні заходи окремих громад враховують і безпекову специфіку регіону.

Глухівська міська територіальна громада (Сумська область), яка розташована поблизу державного кордону, включила до програми⁷⁶ заходи щодо проведення інформаційної кампанії серед населення з питань евакуації, подальшої підтримки ВПО та запобігання торгівлі людьми. В умовах постійних безпекових ризиків та повторних хвиль переміщення такі заходи виходять за межі традиційного інформування про соціальні гарантії та спрямовані на підвищення готовності населення до можливого переміщення.

У поодиноких випадках громади застосовують і нетипові інструменти інформування. Програма соціального захисту населення та розвитку соціальних послуг Липоводолинської селищної територіальної громади на 2025 рік⁷⁷ (Сумська область) передбачає забезпечення інформаційних потреб внутрішньо переміщених осіб шляхом передплати місцевого періодичного видання «Наш край», на що передбачено фінансування у розмірі 200 тис. грн.

75. https://berislav-mr.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/RONVA_359_25.pdf

76. https://docs.hlukhiv-rada.gov.ua/images/rada/2026/01/rmr1166_01_2026.pdf

77. https://rada.info/upload/users_files/04390972/da23c6ca905335a822f46c065af19737.pdf

Підтримка евакуйованих осіб

Окремі громади у своїх МЦП передбачають підтримку евакуйованих осіб. Для цієї категорії населення переважно намічають спільні заходи з ВПО. Такий підхід є характерним насамперед для громад, які продовжують приймати евакуйоване населення або перебувають поблизу територій активних бойових дій. Наприклад, Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб на території Дмитрівської сільської територіальної громади на 2026 рік⁷⁸ (Чернігівська область) поряд із заходами підтримки ВПО передбачає захід із надання допомоги у відновленні паспортних документів особам, які були вимушені залишити місце проживання та опинились у складних життєвих обставинах.

Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб Козівської селищної територіальної громади на 2026-2028 роки⁷⁹ (Тернопільська область) передбачає здійснення заходів щодо створення належних умов для тимчасового розміщення евакуйованих осіб, забезпечення їхнього харчування, а також надання транспортних послуг для перевезення.

Водночас результати аналізу демонструють, що значна частина МЦП включає заходи, які фактично відтворюють або дублюють повноваження органів місцевого самоврядування та інших органів влади, вже визначені законодавством. У таких випадках програма не запроваджує нових механізмів підтримки ВПО, а лише систематизує поточну діяльність відповідних структурних підрозділів.

Наприклад, Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб на території Дмитрівської сільської територіальної громади на 2026 рік⁸⁰ (Кіровоградська область) містить окремий розділ «Організаційно-методичні заходи щодо реалізації соціальної політики», який передбачає забезпечення виконання повноважень у сфері соціального захисту населення, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо реалізації прав громадян на соціальний захист, обстеження матеріально-побутових умов проживання ВПО та евакуйованих осіб із подальшим внесенням пропозицій щодо вирішення виявлених проблем.

78. https://dmitrovka-otg.gov.ua/documents/cmqqkwsqodqdz708467swzbehc?utm_source=chatgpt.com

79. https://docs.google.com/document/d/1C7yVMHU9hmlCXpmenGq-oBHFv5_XTeN4/edit

80. https://dmitrovka-otg.gov.ua/documents/cmqqkwsqodqdz708467swzbehc?utm_source=chatgpt.com

Безумовно, зазначені заходи є важливою складовою діяльності органів місцевого самоврядування, однак більшість із них впливає із законодавчо визначених повноважень та має здійснюватися незалежно від наявності окремої місцевої цільової програми. У таких випадках місцева програма радше фіксує поточну діяльність органу влади, ніж визначає додаткові інструменти вирішення проблем ВПО або нові механізми місцевої підтримки.

1.4. Фінансування програм і заходів, спрямованих на задоволення потреб ВПО

Однією з ключових характеристик місцевих цільових програм є рівень їхнього фінансового забезпечення, оскільки саме він значною мірою визначає реалістичність виконання передбачених заходів і отримання очікуваних результатів.

Фінансове забезпечення місцевих програм підтримки ВПО є вкрай нерівномірним. Частина спеціальних програм містить окремо визначені обсяги фінансування із деталізацією за роками та заходами.

Значна кількість програм або взагалі не передбачає окремого фінансування, або визначає його лише формально.

Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб в Яремчанській міській територіальній громаді на 2025-2027 роки⁸¹ (Івано-Франківська область) охоплює широкий спектр напрямів підтримки, – забезпечення житлом, соціальні та медичні послуги, освіту, працевлаштування, психологічну підтримку. Водночас у паспорті програми прямо зазначено, що її реалізація «не потребує фінансування». Це свідчить, що значна частина передбачених заходів фактично полягає у координації діяльності, інформуванні або забезпеченні доступу до вже діючих державних сервісів, а не передбачає впровадження нових місцевих інструментів підтримки.

Найчастіше окреме фінансування не передбачається саме для заходів організаційного та інтеграційного характеру. Йдеться, зокрема про інформаційно-роз'яснювальну роботу, координацію діяльності органів влади та інших суб'єктів, проведення оцінювання потреб, культурні, спортивні та інтеграційні заходи, а також окремі заходи психологічної підтримки.

81. <https://yaremcha-miskrada.gov.ua/docs/2053858/>

Поширеною практикою є використання формулювань «у межах бюджетних призначень», «у межах кошторисних видатків», «у межах наявного фінансового ресурсу» або «за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством».

Такі формулювання зустрічаються як у загальних програмах соціального захисту, так і у спеціальних програмах підтримки ВПО. Хоча вони забезпечують певну гнучкість реалізації програм, водночас відсутність конкретних бюджетних зобов'язань істотно ускладнює оцінку реального рівня забезпечення заходів фінансовими ресурсами та створює ризики їхнього невиконання.

Окремо простежується практика співфінансування заходів за рахунок державного та місцевих бюджетів. Особливо це характерно для напрямів, спрямованих на забезпечення житлом, в першу чергу, тимчасовим. Водночас реалізація значної частини таких заходів прямо пов'язується із залученням міжнародної технічної допомоги, благодійних внесків, грантів або інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Це свідчить про високу залежність окремих громад від зовнішньої донорської підтримки та державних програм співфінансування.

Результати аналізу також говорять про відсутність чіткої залежності між масштабом проблематики внутрішнього переміщення у громаді та обсягами фінансування відповідних програм.

Нерідко громади, де є значна кількість ВПО, не передбачають окремих бюджетних ресурсів для реалізації заходів підтримки, тоді як інші громади з меншою кількістю ВПО формують окремі програми комплексної підтримки ВПО із деталізованими обсягами фінансування. Це свідчить, що бюджетне планування здебільшого залежить від місцевих управлінських підходів і фінансової спроможності громади, а не лише від кількості зареєстрованих ВПО.

Окремою тенденцією є планування фінансування окремих заходів підтримки на більш пізні роки дії програми. Так, Програма соціального захисту населення Колодязненської сільської ради на 2026-2029 роки⁸² (Волинська область) передбачає фінансування низки заходів підтримки внутрішньо переміщених осіб лише у 2028-2029 роках. Зокрема йдеться про придбання продуктивних наборів до Великодніх свят, надання матеріальної допомоги на лікування, відшкодування витрат на поховання, а також придбання подарунків дітям ВПО до Дня Святого Миколая. Безумовно, середньострокове бюджетне планування є позитивною практикою, оскільки забезпечує прогнозованість реалізації місцевої політики. Водночас заходи підтримки повинні відповідати характеру потреб, на задоволення яких вони спрямовані.

82. <https://kolodyazhne-gromada.gov.ua/docs/2171420/>

Питання фінансування залишається одним із найслабших елементів МЦП. Недостатня деталізація бюджетів, використання невизначених джерел фінансування, відсутність зв'язку між заходами та фінансовими ресурсами, а також значна залежність від зовнішнього фінансування істотно ускладнюють оцінку реалістичності програм і можуть негативно впливати на досягнення визначених ними результатів.

1.5. Звіти про виконання МЦП

Одним із аспектів, які аналізуються під час проведення оцінювання МЦП стосовно врахування та задоволення потреб ВПО, є можливість системно відслідкувати результати їхнього виконання. Зокрема визначається спроможність досягнення запланованими заходами визначених результатів, а також наявність у відкритому доступі інформації про реалізацію програм підтримки ВПО⁸³.

Реалізований аналіз вказує, що публічне звітування про виконання програм підтримки ВПО поки що не є сталою практикою більшості територіальних громад.

У багатьох випадках у відкритому доступі відсутні як окремі звіти про виконання програм, так і рішення місцевих рад про їхнє затвердження. Це суттєво ускладнює оцінку ефективності реалізації програм, використання бюджетних ресурсів і досягнення визначених цілей.

Відсутність відкритої інформації про результати виконання програм негативно впливає не лише на прозорість діяльності органів місцевого самоврядування, а й на спроможність організацій громадянського суспільства, рад з питань ВПО, міжнародних партнерів та самих ВПО здійснювати громадський моніторинг реалізації місцевої політики та брати участь у її вдосконаленні. Крім того, за відсутності аналізу результатів реалізації попередніх програм громади втрачають можливість використовувати отриманий досвід під час підготовки нових місцевих програм підтримки ВПО.

Водночас аналіз дозволив виявити і позитивні практики.

Кам'янська міська територіальна громада (Дніпропетровська область) забезпечує один із найзручніших підходів до оприлюднення інформації. На сторінці відповідної програми одночасно розміщуються її текст, усі рішення про внесення змін до неї, а також звіти про її виконання. Наприклад, для Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023-2025 роки⁸⁴ доступні звіти за кожний рік її реалізації, що дозволяє простежити динаміку виконання заходів упродовж усього строку дії програми.

83. Методичні рекомендації щодо проведення аналізу й оцінювання місцевих цільових програм стосовно врахування і задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб. Олена Луньова, Юлія Лісова, Світлана Бутенко, 2025. URL: <https://rm.coe.int/-/1680b5ef96>

84. [https://kam.gov.ua/upravlinnya_sotsialnoi_politiki/tsilyovi_programi_sotsialnogo_zakhistu_\(diyuchi\)/pro_zatverdzhennya_programi_pidtrimki_vnutrishnyo_peremishchenikh_osib_na_2023_2025_roki](https://kam.gov.ua/upravlinnya_sotsialnoi_politiki/tsilyovi_programi_sotsialnogo_zakhistu_(diyuchi)/pro_zatverdzhennya_programi_pidtrimki_vnutrishnyo_peremishchenikh_osib_na_2023_2025_roki)

Аналогічно Байковецька сільська територіальна громада (Тернопільська область) щороку публікує окремі PDF-звіти про виконання кожної з програм (соціального захисту та підтримки ветеранів) за попередній рік. Ці документи доступні на офіційному сайті поряд із текстами самих програм, що забезпечує реальний громадський моніторинг⁸⁵.

Показовою є практика Киселівської сільської територіальної громади (Чернігівська область), де в спеціальному розділі «Звіти про виконання програм»⁸⁶ розміщуються рішення ради про виконання програм. Зокрема, у відкритому доступі оприлюднено рішення «Про виконання Програми функціонування модульних містечок, розташованих на території Киселівської територіальної громади» за 2024⁸⁷ та 2025⁸⁸ роки. Звіти містять інформацію про кількість місць у модульних містечках, кількість розміщених ВПО, фактичне фінансування заходів, джерела фінансування та результати реалізації програми, що дозволяє оцінити її ефективність.

Водночас проблемою є не лише відсутність звітів на сайті, але їхня технічна недоступність навіть у разі оприлюднення звіту.

Досить поширеною практикою є оприлюднення звітів виключно як одного з додатків до рішень відповідної сесії місцевої ради без створення окремого розділу або можливості швидкого пошуку. У таких випадках навіть за наявності звіту його фактичне використання громадськістю суттєво ускладнюється. Наприклад, Городенківська міська територіальна громада (Івано-Франківська область) оприлюднює рішення про виконання програм серед загального переліку рішень сесії⁸⁹. На сторінці відповідної сесії розміщується понад сімдесят рішень без тематичного групування, що значно ускладнює пошук документів про виконання конкретної програми як для мешканців громади, так і для ВПО.

Загалом результати аналізу переконують, що система публічного звітування про виконання МЦП потребує суттєвого вдосконалення. Поряд із самим оприлюдненням звітів важливими є їхня змістовність, доступність, зручність пошуку та можливість простежити взаємозв'язок між окресленими цілями, реалізованими заходами, використаними фінансовими ресурсами та фактично досягнутими результатами.

85. <https://bsr1653.gov.ua/sektor-socialnogo-zahistu-naselennya-15-07-50-04-01-2024/>

86. <https://kyselivska-gromada.gov.ua/zviti-pro-vikonannya-program-14-40-28-03-03-2025/>

87. https://rada.info/upload/users_files/04412018/docs/f63c67c7fc383993e938ef50f265292e.pdf

88. https://rada.info/upload/users_files/04412018/docs/7591f6f4fe7db5e1947e98a3c2837126.pdf

89. <https://hth.gov.ua/docs/2181093/>

1.6. Доступність інформації про програми, спрямовані на ВПО

Оцінка доступності програм для ВПО зосереджується не лише на формальній наявності документів у відкритому доступі, а насамперед на можливості людей, які є потенційними бенефіціарами заходів МЦП, швидко знайти та ознайомитися зі змістом відповідної програми, її заходами й механізмами реалізації.

Оприлюднення програм на офіційних вебсайтах органів місцевого самоврядування само по собі не гарантує інформаційної доступності.

Доступність інформації має включати елементи цифрової безбар'єрності, зокрема зрозумілу структуру сайту, логічну навігацію, наявність окремих розділів для програм підтримки, а також інформації для цільової групи, пошук за ключовими словами.

Здійснений аналіз дає можливість говорити про низку наступних типових підходів, які простежуються серед громад.

Відносно повна доступність

Лише в окремих громадах інформація про програми є структуровано поданою на сайтах, із можливістю швидкого доступу до текстів документів. Програми представлені в актуальній редакції, з урахуванням внесених змін у вигляді єдиного документа або консолідованого файлу, що дозволяє без зусиль ознайомитися зі змістом програми.

Наприклад, Верхнянська сільська територіальна громада Івано-Франківської області, в якій станом на 2025 рік на обліку перебувало всього 105 ВПО, має відносно повну доступність до програм. На сайті Верхнянської громади⁹⁰ (Івано-Франківська область) у розділі «Соціальний захист» з подальшим переходом на підрозділ «Соціальні програми» розміщено повний перелік прийнятих актуальних соціальних програм громади. Для ознайомлення з програмами їх не потрібно завантажувати на комп'ютер чи відкривати в окремій вкладці.

90. <https://verhnyanskasr.gov.ua/socialni-programi-10-38-03-19-04-2024/>

Ще одним прикладом відносно повної доступності є Байковецька сільська територіальна громада (Тернопільська область), де на сайті функціонує окремий розділ «ВПО» з актуальними новинами, контактами, гарячою лінією та інформацією про підтримку (психологічна допомога, реабілітаційні засоби, продукти харчування та одяг)⁹¹. Відділ соціального захисту регулярно публікує річні PDF-звіти виконання програм, що є зразковою практикою доступності як програм, так і результатів їхньої реалізації⁹².

Формальна доступність

Поширеною є ситуація, коли програми формально оприлюднені, однак доступ до них ускладнений. Зокрема документи розміщуються у вигляді окремих PDF-файлів або архівів із рішеннями сесій, що містять численні документи, серед яких складно ідентифікувати безпосередній текст програми.

Як наслідок, користувач змушений вдаватися до додаткового пошуку та завантаження матеріалів, що знижує рівень доступності та створює ризики для цифрової безпеки.

Наприклад, Первомайська міська рада (Миколаївська область) затвердила Комплексну програму соціального захисту населення «Громада, де зручно всім» на 2026-2030 роки⁹³, яку досить просто знайти серед опублікованих рішень. Водночас сама програма розміщена в окремому додатку, який не відкривається при завантаженні. Відповідно, із заходами програми ознайомитись неможливо. Також відсутня інформація для ВПО на сайті ради.

Ще одним прикладом формального оприлюднення відповідного документу можна вважати Програму заходів підтримки, інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб у місті Києві на 2026-2028 роки, яка оприлюднена на сайті Київської міської державної адміністрації⁹⁴. Інформацію про її наявність можна знайти лише за пошуком серед оголошень у попередній період, зокрема за назвою Програми.

91. <https://bsr1653.gov.ua/vimusheno-peremischenim-osobam-15-38-56-02-03-2022/>

92. <https://bsr1653.gov.ua/sektor-socialnogo-zahistu-naselennya-15-07-50-04-01-2024/>

93. <http://akts.pervomaisk.mk.ua/showdoc/29098/>

94. https://kyivcity.gov.ua/npa/rozporядzhennya_vikonavchogo_organu_kivsko_misko_radi_kivsko_misko_derzhavno_administratsi_pro_zatverdzhennya_programi_zakhodiv_z_pidtrimki_integratsi_ta_adaptatsi_vnutrishno_peremishchenikh_osib_u_misti_kiyevi_na_20262028_roki/kmda_77_1034949/

Обмежена доступність

У низці громад інформація про програми розміщена на вебсайті органу влади, однак є фрагментованою. Трапляються випадки розміщення програм й інших рішень виконавчого комітету, міської ради на окремому сайті, наприклад, «Нормативні акти Івано-Франківської міської ради»⁹⁵, або «Портал нормативно-правових актів м. Бровари»⁹⁶ (Київська область). Знайти потрібну програму можна лише за умови, якщо знати дату її ухвалення та ключові слова у назві. Але навіть у таких випадках складно знайти та ознайомитися з повним текстом програми або її актуальною редакцією, оскільки на сайті можуть бути подані лише окремі заходи, описи або застарілі версії документів.

Наприклад, у місті Дніпро прийнята Комплексна програма підтримки ВПО на 2022-2026 роки⁹⁷. Знайти програму на сайті, якщо відсутнє пряме посилання, дуже складно. Водночас на сайті громади доступний опис ключових заходів підтримки ВПО у міській громаді⁹⁸.

Відсутність або фактична недоступність програм

Трапляються випадки, коли програми немає у відкритому доступі, тож особа, котра бажає ознайомитись із заходами підтримки ВПО, потребує додаткового запиту про доступ до публічної інформації.

Наприклад, Програма соціального захисту населення Колодяжненської сільської ради на 2026-2029 роки⁹⁹ (Волинська область), доступна лише в архіві та тільки у форматі проєкту акта. Іншим прикладом є Програма «Соціальний захист та соціальне забезпечення певних категорій громадян Чечельницької селищної територіальної громади на 2023-2025 роки»¹⁰⁰ (Вінницька область). Щоб ознайомитися з програмою, треба завантажити файл архіву .rar, у якому містяться всі рішення 29 сесії 8 скликання Чечельницької селищної ради (понад 35 документів).

95. <https://www.namvk.if.ua/>

96. <https://normacts.brovary-rada.gov.ua/>

97. <https://dniprorada.gov.ua/uk/Widjets/GetWidgetContent?url=/WebSolution2/wsGetTextPublicDocument?plD=729628&name=421>

98. <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/vnutrishno-peremisichenim-osobam>

99. <https://kolodyazhne-gromada.gov.ua/docs/2171420/>

100. <https://chechelnytska-gromada.gov.ua/docs/1315890/>

На сайті Управління соціального захисту Чортківської територіальної громади (Тернопільська область) розміщений розділ «Звіти про діяльність», однак звіти про виконання конкретних програм публікуються у форматі фотографій або дописів у Facebook, а не як офіційні документи на сайті органу влади. Це створює ризики втрати інформації та унеможлиблює її систематизований пошук і архівування¹⁰¹.

Попри формальне оприлюднення місцевих програм на офіційних вебсайтах органів місцевого самоврядування, переважно відсутнє роз'яснення щодо конкретних заходів, передбачених цими програмами, а також механізмів їхньої практичної реалізації.

У частини громад на вебсайтах пропонуються окремі розділи, наприклад, «Інформація для ВПО», однак їхнє наповнення зазвичай має загальний або довідковий характер і не забезпечує повного розуміння змісту програмної підтримки на місцевому рівні. Зокрема такі розділи можуть містити контактні дані відповідальних структурних підрозділів, загальні описи послуг, повідомлення від органів центральної влади про старт окремих програм підтримки, але водночас не надавати інформації про заходи підтримки на місцевому рівні.

Серед основних системних проблем, які прослідковуються в різних областях, є наступні:

- відсутність окремих, чітко визначених розділів щодо МЦП та підтримки ВПО на вебсайтах громад;
- неефективність або обмеженість пошуку на сайті за ключовими словами, що ускладнює навігацію;
- розміщення програм у вигляді архівів або масивів рішень сесій, зокрема на окремому сайті, що ускладнює ідентифікацію актуального документа;
- відсутність консолідованої, актуальної редакції програм, яка враховує всі внесені зміни (оприлюднення окремо змін до МЦП замість оновлення версії основного документа);
- фрагментарність інформації, коли замість повного тексту програми оприлюднюються лише окремі елементи або загальні описи заходів;
- відсутність уніфікованого підходу до подання інформації про механізми реалізації програм (порядок звернення, отримання допомоги тощо).

Таким чином, саме оприлюднення програм, у яких містяться заходи підтримки ВПО, на практиці не завжди означає, що ця інформація буде доступною для тих, на кого вона спрямована.

101. https://www.facebook.com/photo?fbid=407776008872716&set=a.118525251131128&locale=uk_UA

РОЗДІЛ 2. Аналіз місцевих цільових програм у громадах, які працюють в умовах вимушеного переміщення (релокації)

Окремої уваги потребують МЦП громад, які продовжують працювати в умовах переміщення (релокації). Відповідно до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією¹⁰² (далі – Наказ), станом на 18 березня 2026 року до територій, на яких ведуться активні бойові дії, віднесено території 52 територіальних громад, а до тимчасово окупованих та частково окупованих – території 170 територіальних громад.

Заразом не всі громади, які були повністю або частково окуповані, або на яких ведуться активні бойові дії, здійснюють свою діяльність в умовах вимушеного переміщення (релокації). Так, відповідно до інформації, наданої Луганською обласною військовою адміністрацією, органи державної влади та місцевого самоврядування Алчевського, Довжанського, Луганського та Ровеньківського районів Луганської області не здійснюють своїх повноважень на підконтрольній території України з 07.04.2014 року¹⁰³. Аналогічною є ситуація щодо частини території Донецької області, а також АР Крим, які були окуповані 2014 р.

Особливість релокованих громад полягає в тому, що після тимчасової окупації або початку ведення активних бойових дій на відповідній території органи місцевого самоврядування та військові адміністрації продовжують функціонувати поза межами своєї території, а переважна більшість мешканців фактично є ВПО. У зв'язку з цим класичний поділ на «мешканців громади» та «ВПО» втрачає свою чіткість, оскільки значна частина жителів громади одночасно є ВПО у приймаючих громадах, куди вимушені були переміститись.

Під час аналізу було досліджено МЦП громад Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Харківської, Сумської та Дніпропетровської областей, які продовжують здійснювати свої повноваження та реалізовувати місцеві програми підтримки населення в умовах вимушеного переміщення у зв'язку з веденням бойових дій або тимчасовою окупацією відповідної території.

Переміщення жителів після окупації або активних бойових дій до інших регіонів України впливає на визначення бенефіціарів МЦП релокованих громад.

Ключовим для доступу до заходів підтримки релокованих громад є належність до конкретної територіальної громади до початку активних бойових дій чи тимчасової окупації.

102. Наказ Міністерства розвитку громад і територій України «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» від 28 лютого 2025 р. N 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text>

103. Відповідь Луганської ОВА від 21.05.2026 р.

Сіверськодонецька міська територіальна громада (Луганська область), яка продовжує здійснювати свої повноваження в умовах вимушеного переміщення (релокації), в Комплексній цільовій програмі Сіверськодонецької міської територіальної громади «Турбота» на 2026 рік¹⁰⁴ визначає заходи підтримки, спрямовані на жителів громади, які перемістилися на підконтрольну державній владі територію. В програмі зазначається, що під час її розробки враховувалися наступні обставини:

- «бойові (воєнні) дії у зв'язку зі збройною агресією росії на території Сіверськодонецької міської територіальної громади;
- реальна соціально-економічна ситуація сьогодення, одним із головних факторів якої є підтримка рівня життя жителів громади, котрі були вимушені залишити свої домівки;
- необхідність збереження пріоритетних напрямків соціального захисту, що дозволяють реально підтримувати життєдіяльність найбільш соціально незахищених жителів міста».

Програма соціального захисту внутрішньо переміщених осіб і мешканців Хлібодарівської сільської територіальної громади, які перемістилися до більш безпечних регіонів України, на 2025-2026 роки (Донецька область)¹⁰⁵ зосереджена на допомозі населенню Хлібодарівської громади, *яке перемістилося до більш безпечних регіонів України, у розв'язанні питань, пов'язаних із забезпеченням комфортних умов тимчасового проживання, сприянні у підтримці дітей, зменшенні соціальної напруги тощо.* В програмі зазначається, що підтримка надається *«мешканцям громади, які були зареєстровані на території Хлібодарівської сільської територіальної громади станом на 24.02.2022 р., фактично проживають у більш безпечних регіонах України та мають статус внутрішньо переміщених осіб, місцем фактичного проживання яких, згідно з довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, є адміністративно-територіальна одиниця, яка є адресою останнього задекларованого/зареєстрованого місця проживання внутрішньо переміщеної особи».*

Айдарська селищна військова адміністрація (Луганська область) у Програмі працевлаштування та/або перекваліфікації внутрішньо переміщених осіб з Айдарської селищної територіальної громади в інших регіонах України на 2026-2027 роки¹⁰⁶ зазначає, що *кількість мешканців Айдарської громади, які зареєстровані як ВПО в інших областях та містах України станом на 01.07.2025 р., складає 2 290 осіб.* Заразом в описі проблеми зазначається, що *«ця інформація не повною мірою відповідає кількості осіб, які зазнали внутрішнього переміщення. Причиною такої невідповідності є, з одного боку, політика*

104. <https://sed-rada.gov.ua/upravlinnya-sotsialnoho-zakhystu-naselennya/order/pro-zatverdzhennya-v-noviy-redaktsiyi-0>

105. <https://hlibodarivska-gromada.gov.ua/news/1777889274/>

106. <https://aidarstg.gov.ua/docs/2249981/>

держави щодо необхідності отримання довідки про взяття на облік ВПО, які здійснили переміщення, у разі їхнього бажання мати доступ до державних гарантій, реалізації в повному обсязі своїх прав і свобод (у першу чергу, права на соціальний захист та пенсійне забезпечення). З іншого боку, частина громадян, які зазнали внутрішнього переміщення, не звертаються до уповноважених органів для взяття їх на облік як ВПО, оскільки вони не мають такої потреби або на даний момент не пов'язують взяття на такий облік із задоволенням своїх потреб».

Програми релокованих громад формують окрему модель підтримки ВПО, яка відрізняється від програм приймаючих громад.

Якщо приймаючі громади переважно спрямовують підтримку на інтеграцію ВПО за новим місцем проживання, то релоковані громади орієнтуються насамперед на збереження зв'язку зі своїми мешканцями, які були вимушені переміститися до інших регіонів України. Такі програми часто передбачають надання допомоги незалежно від місця фактичного перебування особи, створення центрів підтримки за межами громади, організацію дистанційного надання адміністративних, соціальних і правничих послуг, а також адресну фінансову підтримку окремих категорій мешканців громади.

Асканіє-Нова селищна територіальна громада (Херсонська область) забезпечує підтримку¹⁰⁷ через Центр допомоги херсонцям «ВІЛЬНІ РАЗОМ» у місті Кропивницькому, де ВПО можуть отримати комплекс послуг, зокрема гуманітарну допомогу (продуктові набори, засоби гігієни, постільну білизну, матраци), первинну правничу допомогу, консультації щодо оформлення документів і отримання соціальної підтримки, допомогу з працевлаштування, дитячий простір, психологічну підтримку, забезпечення лікарськими засобами, окулярами для читання, доступ до соціальної пральні та соціальної шафи, а також можливість брати участь у культурних і дитячих заходах. Таким чином, центр виконує функцію своєрідного «представництва громади» для її мешканців, які були вимушені залишити територію громади.

Програмою соціального захисту населення Лисичанської міської територіальної громади на 2022-2026 роки¹⁰⁸ (Луганська область) передбачено надання одноразової грошової допомоги на покриття транспортних витрат, пов'язаних із переїздом до місця працевлаштування, а також витрат на оплату оренди житла за новим місцем проживання.

Також пропонуються окремі, точкові, заходи, наприклад, Бахмутська міська територіальна громада у своїй програмі¹⁰⁹ передбачає заходи з покриття судового збору.

107. <https://docs.google.com/document/d/1o16oBeYsvBgtUMprqPEZwZMbxxppypWSUATE9Oa30xk/edit?tab=t.0>

108. <https://lis.gov.ua/novosti/social-realm/33597-perelik-groshovikh-dopomog-zhitelyam-lisichanskoji-mtg-vid-lisichanskoji-mva.html>

109. <https://artemrada.gov.ua/36125>

Однією з рис програм релокованих громад є також акцент на підтримці соціальної стійкості громади як спільноти, незалежно від фактичного місця перебування її мешканців.

Наприклад, Програма соціального, економічного та культурного розвитку Асканіє-Нова селищної територіальної громади на 2026 рік¹¹⁰ (Херсонська область) зазначає, що через тимчасову окупацію території мешканці громади позбавлені можливості особисто звертатися до органів місцевого самоврядування, тому послуги із соціального захисту надаються дистанційно. Водночас програма визнає, що внутрішнє переміщення та збройний конфлікт призводять до розриву соціальних зв'язків, ізоляції та психологічної вразливості населення. Саме тому одним із напрямів діяльності визначено надання психологічної підтримки та консультативної допомоги мешканцям громади.

Для Сіверськодонецької міської територіальної громади (Луганська область) ключовим пріоритетом визначено підтримку рівня життя жителів громади, які були змушені залишити свої домівки, а також збереження пріоритетних напрямів соціального захисту найвразливіших категорій населення. Відповідно, заходи Комплексної цільової програми Сіверськодонецької міської територіальної громади «Турбота» на 2026 рік¹¹¹ орієнтовані не лише на ВПО як окрему категорію, а на ширше коло жителів громади, які постраждали внаслідок військових дій. Лисичанська міська військова адміністрація, навпаки, формує більш спеціалізований підхід у сфері житлової підтримки. Метою окремої цільової програми прямо визначено створення сприятливих умов для реалізації права на житло ВПО – жителів Лисичанської міської територіальної громади та забезпечення доступу до житла у нових місцях проживання.

Особливістю програм, спрямованих на підтримку ВПО релокованими громадами, є надзвичайне фокусування на наданні різних видів фінансової допомоги.

Комплексна програма підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб та мешканців Сартанської селищної територіальної громади, які перемістились до більш безпечних регіонів України, на 2026-2027 роки¹¹² (Донецька область) передбачає понад десять видів фінансової допомоги, зокрема одноразову допомогу особам похилого віку, які перебувають у складних життєвих обставинах; матеріальну допомогу окремим категоріям громадян для проходження осінньо-зимового періоду, зокрема ВПО; матеріальну допомогу особам, мобілізованим під час дії воєнного стану; разову грошову допомогу цивільним особам (зокрема з числа ВПО), звільненим з полону, яким встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та інші.

110. <https://askaniya-nova-gromada.gov.ua/programa-socialnogo-ekonomichnogo-ta-kulturnogo-rozvitku-askanienova-selischnoi-teritorialnoi-gromadi-na-2026-rik-16-43-06-30-12-2025/>

111. <https://sed-rada.gov.ua/upravlinnya-sotsialnoho-zakhystu-naselennya/order/pro-zatverdzhennya-v-noviy-redaktsiyi-0>

112. <https://sartanska-hromada.gov.ua/news/1782215566/>

Програмою підтримки та інтеграції мешканців Бахмутської міської територіальної громади з числа внутрішньо переміщених осіб на 2026-2027 роки (Донецька область)¹¹³ передбачено підтримку сімей з дітьми, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, цивільних осіб, звільнених з полону, компенсацію вартості електрообігрівальних приладів, компенсацію транспортних витрат, оплату судових та поштових витрат, допомогу на проживання окремим категоріям ВПО, а також інші адресні виплати. Загальний обсяг фінансування відповідної програми перевищує 150 млн грн на два роки. Таким чином, значні фінансові ресурси концентруються на адресній соціальній підтримці населення, тоді як окремі напрями, пов'язані з довгостроковою інтеграцією та відновленням, не мають окремого фінансування. Зокрема, на забезпечення житлових прав, інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо компенсації за зруйноване житло, організацію діяльності відповідних комісій, а також заходи із задоволення освітніх, культурних потреб та розвитку спорту програмою фінансування не передбачено.

Окремою тенденцією є інтеграція заходів підтримки ВПО із довгостроковим баченням післявоєнного відновлення та деокупації територій.

Програма соціального захисту населення, ветеранів війни та праці Скадовської міської територіальної громади на 2026 рік¹¹⁴ (Херсонська область) «охоплює ключові аспекти післявоєнної відбудови та розвитку, враховуючи реалії окупації» та реалізується у взаємозв'язку із Програмою соціально-економічного розвитку громади. Серед стратегічних напрямів розвитку передбачено забезпечення раціонального розселення населення та сталого розвитку деокупованої громади, включаючи підготовку планів реінтеграції внутрішньо переміщених осіб, а також створення умов для добровільного повернення мешканців, які були вимушені залишити громаду під час окупації. Такий підхід свідчить про врахування ВПО як ключових учасників майбутнього відновлення та розвитку деокупованих територій.

Порівняно з частиною приймаючих громад, релоковані громади частіше намагаються формувати окремі розділи інформації для ВПО на офіційних вебсайтах, а також закладають заходи з такого інформування до програм.

Це пов'язано з необхідністю підтримувати комунікацію зі своїми жителями, які фактично розосереджені по всій території України. Прикладом позитивної практики доступності інформації про місцеві програми підтримки та механізми отримання допомоги є офіційний сайт Лисичанської міської військової адміністрації¹¹⁵ (Луганська область).

113. <https://artemrada.gov.ua/36125>

114. <https://skadovsk-gromada.gov.ua/docs/2356101/>

115. <https://lis.gov.ua/novosti/social-realm/33597-perelik-groshovikh-dopomog-zhitelyam-lisichanskoji-mtg-vid-lisichanskoji-mva.html>

На відміну від багатьох громад, де інформація про програми міститься лише у текстах рішень сесій або окремих PDF-документах,

Лисичанська МВА (Луганська область) публікує окремі інформаційні матеріали у форматі новин та роз'яснень, які є зрозумілими для мешканців громади та ВПО. Інформація про заходи підтримки подається у практичному та зручному для розуміння форматі: хто може отримати допомогу, який розмір допомоги, приклади заяв, а також додані рішення/розпорядження, якими регулюється надання тієї чи іншої допомоги.

Комплексна Програма підтримки ВПО на період дії воєнного стану в Україні на 2024-2027 роки¹¹⁶, що діє в Сватівській міській територіальній громаді (Луганська область), передбачає наповнення тематичного розділу «Інформація для ВПО» на вебсайті, розроблення інформаційних гайдів з актуальною інформацією та опитувальників для визначення потреб ВПО Сватівської громади.

Не всі релоковані громади здійснюють заходи з підтримки ВПО або інформують про них.

Наприклад, щодо Виноградівської сільської територіальної громади (Херсонська область) у відкритому доступі не вдалося виявити актуальної місцевої програми підтримки ВПО. При цьому на офіційному вебсайті регулярно публікуються новини та інформація про заходи підтримки ВПО, що свідчить про здійснення відповідної діяльності, однак не дозволяє оцінити її системність, обсяги фінансування та заплановані результати.

Позитивною практикою можна вважати відображення звітів про виконання місцевих цільових програм у відкритому доступі. Однак наявність таких звітів не означає актуальність інформації. Наприклад, на офіційному вебсайті Сіверськодонецької міської військової адміністрації (Луганська область) останні

116. https://rada.info/upload/users_files/04051804/e67ab5fbb2065c384041510bfe75c527.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAYnJpZBEeMXITYn-MwNTIXMG5HRzNJUnNydGMGYXBwX2lkDzUxNDc3MTU2OTIyODA2MQABHtg_AJz9mNdYvSXwnZzhFmOlafUsex9hWkK9PXZtse0elWI-D8cgM-FuuOP7_aem_LhUmRBODk6W50bSuv8n_dQ

оприлюднені звіти стосуються 2023 року, тоді як звітність за наступні роки відсутня¹¹⁷. Це свідчить про проблему несвоєчасного оновлення публічної звітності, що ускладнює оцінку поточного стану реалізації місцевих цільових програм та ефективності використання бюджетних коштів.

Загалом аналіз показує, що МЦП громад, які здійснюють свої повноваження в умовах релокації, формують окрему модель підтримки ВПО, що відрізняється від підходів, характерних для приймаючих громад. Якщо останні переважно орієнтовані на інтеграцію ВПО за новим місцем проживання та забезпечення доступу до місцевих послуг, то релоковані громади зосереджуються на підтримці власних мешканців незалежно від місця їхнього фактичного перебування, збереженні зв'язку з громадою, розвитку дистанційних сервісів, функціонуванні гуманітарних центрів та наданні адресної фінансової допомоги.

Окремої уваги потребує питання взаємодії релокованих та приймаючих громад. На практиці одна й та сама особа може бути мешканцем релокованої громади та внутрішньо переміщеною особою у приймаючій громаді. Водночас аналізовані місцеві програми не містять механізмів координації між такими громадами, що створює ризики дублювання окремих заходів підтримки, прогалин у забезпеченні потреб або неефективного використання ресурсів.

117. <https://sed-rada.gov.ua/upravlinnya-ekonomichnoho-rozvytku/urban-target-programs-reports>

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Місцеві цільові програми залишаються одним із ключових інструментів формування та реалізації політики підтримки ВПО на рівні територіальних громад. Підходи громад до врахування потреб ВПО суттєво різняться як за формою програмного забезпечення, так і за змістом, рівнем деталізації та фінансового забезпечення заходів.
2. Практика громад демонструє співіснування двох основних підходів: інтеграції проблематики внутрішнього переміщення та підтримки ВПО до програм загального спрямування, переважно у сфері соціального захисту та розвитку громади, або ухвалення окремих програм комплексної підтримки ВПО. Жоден із цих підходів сам по собі не гарантує якісного врахування потреб ВПО.
3. Наявність окремої програми підтримки ВПО не завжди означає комплексність чи ефективність такої підтримки, так само як інтеграція ВПО до програм загального спрямування не обов'язково свідчить про відсутність уваги до цієї категорії.
4. На практиці відсутній прямий зв'язок між кількістю ВПО у громаді та рівнем розвиненості програм підтримки. Частина громад із незначною кількістю ВПО формує більш деталізовані програми, тоді як окремі громади з великою кількістю ВПО обмежуються фрагментарними або декларативними заходами.
5. Суттєвою проблемою є те, що у значній частині програм ВПО сприймаються передусім як категорія соціально вразливого населення або особи, які перебувають у складних життєвих обставинах. Такий підхід звужує бачення потреб ВПО переважно до короткострокової соціальної допомоги та недостатньо враховує питання довгострокової інтеграції, економічної самостійності, участі в житті громади та розвитку людського потенціалу.
6. Попри наявність окремих позитивних практик, значна частина заходів програм має формальний характер. Часто заходи дублюють функції та гарантії, вже визначені законодавством, або обмежуються декларацією намірів без окремого фінансування, конкретних механізмів реалізації та індикаторів результативності.
7. Частина громад поступово формує більш комплексний підхід. Окрім базової гуманітарної та соціальної підтримки окремі громади включають заходи, спрямовані на довгострокову інтеграцію ВПО: підтримку зайнятості, професійного навчання, забезпечення житлом, розвиток соціальної інфраструктури, психологічну підтримку та інтеграцію у культурне життя громади. Також є приклади врахування локальних економічних потреб, зокрема підтримки навчання за професіями, актуальними для місцевого ринку праці.

8. Окремою системною проблемою залишається низький рівень інформаційної доступності програм. Формальне оприлюднення документів не забезпечує фактичної доступності інформації для ВПО. У більшості громад відсутня зручна структура подачі інформації, консолідовані редакції програм, пояснення механізмів отримання підтримки та зрозумілі інструкції для потенційних отримувачів допомоги.

9. Недостатньо розвиненою залишається і система моніторингу реалізації програм. У більшості випадків громади не публікують окремих звітів про виконання програм підтримки ВПО або роблять це у технічно складний для пошуку спосіб. Навіть коли така звітність оприлюднюється, вона нерідко є застарілою та тривалий час не оновлюється.

10. Особливий контекст мають релоковані громади. У таких умовах підтримка ВПО фактично трансформується у політику підтримки власних мешканців незалежно від місця їхнього перебування, збереження зв'язку з громадою та підготовки до майбутнього повернення після деокупації. Поряд із дистанційним наданням послуг і роботою центрів підтримки одним із найпоширеніших інструментів є різні види матеріальної допомоги. У низці випадків її обсяг перевищує підтримку, доступну ВПО в інших громадах, що створює нерівність у доступі ВПО до заходів підтримки в залежності від того, чи здійснює громада, з якої відбулося переміщення, діяльність у релокації. Водночас програми релокованих громад лише зрідка містять системні заходи, спрямовані на забезпечення житлових рішень, зайнятості та інших інструментів довгострокової інтеграції чи підготовки до повернення.

У зв'язку з зазначеним пропонується наступне.

Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України:

- розробити та затвердити методичні рекомендації з розроблення та реалізації програм, які передбачають заходи підтримки ВПО¹¹⁸;
- оновити методичні рекомендації щодо проведення оцінки потреб ВПО, передбачивши уніфікований підхід до визначення потреб ВПО на місцевому рівні, їхнього регулярного моніторингу та використання результатів оцінки під час розроблення, реалізації та перегляду місцевих цільових програм;
- ініціювати перегляд ролі релокованих територіальних громад у системі підтримки ВПО, зокрема провести аналіз співвідношення заходів підтримки, що надаються релокованими та приймаючими громадами, та за його результатами напрацювати пропозиції щодо забезпечення збалансованого та справедливого доступу ВПО до заходів підтримки.

118. Рекомендація врахована у наказі Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України від 25.08.2026 № 289 Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення та моніторингу реалізації регіональних та місцевих програм, які передбачають заходи підтримки внутрішньо переміщених осіб - МСП

Органам місцевого самоврядування:

- забезпечити системний підхід до формування програм підтримки ВПО, орієнтуючи їх не лише на короткострокову гуманітарну допомогу, а й на довгострокову інтеграцію, економічну самостійність й участь ВПО у житті громади;
- формувати заходи програм на основі актуальної оцінки потреб ВПО з урахуванням демографічної структури, житлових потреб, ситуації на ринку праці, потреб у соціальних послугах, освіти та психологічній підтримці тощо;
- забезпечувати взаємозв'язок між визначеними проблемами, цілями, заходами, очікуваними результатами та показниками виконання програм. Очікувані результати мають бути вимірюваними та відображати зміни, яких планується досягти внаслідок реалізації заходів;
- уникати дублювання у програмах заходів і повноважень, які вже прямо передбачені законодавством і фінансуються державою, зосереджуючи місцеві програми на додаткових локальних інструментах підтримки;
- забезпечувати чітке фінансове планування програм, включаючи визначення джерел фінансування, обсягів видатків на конкретні заходи та окреме відображення ресурсів, спрямованих саме на підтримку ВПО;
- забезпечити належну інформаційну доступність програм шляхом створення окремих розділів корисної інформації для ВПО на офіційних вебсайтах громад, публікації консолідованих редакцій програм, роз'яснення механізмів отримання допомоги та впровадження зрозумілої навігації;
- запровадити практику регулярного публічного звітування про результати виконання програм підтримки ВПО із використанням кількісних і якісних показників результативності.

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами-членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини – договору, спрямованого на захист прав людини, демократії й верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції в державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE